

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת יג

דף נ"ב

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

סיכום על החלקים שבר"ן שהם פלפול ולא פירוש:

דף נ:

ד"ה ודאמרן הכא

הר"ן הקשה, היאך התיירו נדרו של כלבא שבוע משום כך שנעשה ר' עקיבא תלמיד חכם, הא אין פותחין בגולד, עיי"ש מה שתירץ.

דף נא.

ד"ה מן היורד לאילפס

הר"ן העיר, הא פשיטא דיורד לקדירה לא מקרי יורד לאילפס, ומהו החידוש בזה, עיי"ש מה שתירץ.

נא:

ד"ה כבוש שאני

הר"ן העיר, אם העיקר הוא ה"א הידיעה, א"כ למה קתני שאני טועם, הא בלאו הכי אסור בכל הכבושין, עיי"ש מה שתירץ. ועוד הביא הר"ן פירוש אחר בסוגיין, שבאמת העיקר הוא לשון 'שאני טועם' ולא ה"א הידיעה, עיי"ש.

ד"ה ירושלמי

הר"ן הביא בשם הירושלמי להסתפק במי שנדר 'מן המליח', אם נאסר דוקא בדבר שמלוח לזמן רב, או אפילו מדבר שנמלח לשעה בלבד, ומסיק הירושלמי, דאף לשעה מקרי מלוח.

ד"ה דכבוש מאי

הר"ן ביאר ספיקת הגמ' לפי הפירוש השני שהביא לעיל (ד"ה כבוש שאני), שהעיקר הוא לשון 'שאני טועם', ולא ה"א הידיעה, עיי"ש.

ד"ה הנודר מן טרית טרופה

הר"ן העיר, בצירור זה למה לא מבארת המשנה אם צחנה מותר או אסור, עיי"ש מה שתירץ. ועוד העיר הר"ן בצירור זה, למה הוצרכה המשנה לבאר דמותר בציר ובמורייס, דלכא' זה פשוט, עיי"ש מה שתירץ.

נב.

ד"ה וקשיא להו לרבוותא

הר"ן הביא קושיא גדולה, דמבואר במתני' דאם יש בו בנותן טעם אסור, הא אם אין בו בנותן טעם מותר, דהיינו דששים

של היתר יכול לבטל האיסור, וזה קשה, דנדר הוא דבר שיש לו מתירין, שאינו בטל כלל, עיי"ש בר"ן שהאריך ליישב קושיא זו. [ועי' בדברינו בעומק הדף שכתבנו סיכום על כל דברי הר"ן].

נב:

ד"ה ורמינהו

הר"ן ביאר, דקושיית הגמ' היא רק על שיטת ר' יוסי, אבל אין להקשות סתירה בדברי רבנן, עיי"ש טעמו.

ד"ה ואיכא למידק

הר"ן הקשה, למה מסתפק רמי בר חמא אם לשון 'אלו' חמור מלשון 'שאיני טועם', הא מצינו דלשון 'אלו' אסור בחילופיהן ובגידוליהן, משא"כ לשון 'שאיני טועם' אינו אסור בדברים אלו, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה ולענין הלכה

הר"ן מסיק לדינא, דלשון 'אלו' בודאי אוסר גם ביוצא מהם, ולענין לשון 'איני טועם' הגמ' נשאר בספק ולכן לדינא אזלינן לחומרא. עוד דן הר"ן, לגבי 'איני טועם', האם הצד לאסור היוצא מהם הוא משום ייתור הלשון, או שכך הוא משמעות הלשון, עיי"ש הנפק"מ בין הצדדים.

נג.

ד"ה וחכמים מתירים

הר"ן הקשה, שלכא' ת"ק דמתני' הוא דלא כמאן במחלוקת ר' יוסי ורבנן לעיל (נב). גבי חלב וקום, דלשתי השיטות שם לכא' יש לאסור דבש תמרים, עיי"ש. והביא הר"ן ב' תירוצים לקושיא זו, עיי"ש.

ד"ה חכמים היינו ת"ק

הר"ן האריך לבאר ג' שיטות במתני', שיטת ת"ק ושיטת ר' יהודה בן בתירא ושיטת חכמים דסברי כמו ר' שמעון בן אלעזר דברייתא. ועוד ביאר הר"ן מהיכן למד הגמ' דחכמים דמתני' סברי כרשב"א דברייתא. ולדינא מסיק הר"ן כשיטת ת"ק.

דף נב.

משנה, מותר ברוטב ובקיפה

קושיא:

יש לעיין, למה קיפה מותר, הלא הוא בשר ממש, וכמו שפירש הר"ן (ד"ה מותר), דקפיה היינו דק דק של בשר שיוור לשולי קדרה.

תירוץ:

התוס' (נא: ד"ה הנודר) תירצו, שאין בני אדם רגילים לקרות בשר כזה בשם בשר, ובנדרים הולכים אחר לשון בני אדם. [וע"ע במפרש (ד"ה ובקיפה) שפירש קיפה באופן אחר, ולפי פירושו ניחא].

ר"ן (ד"ה וקשיא להו לרבוותא), והא נדרים דבר שיש לו מתירין

קושיא:

הקשו הרבה אחרונים, הא מבואר בגמ' שבועות (כז:): שאין לשאול על נדר אם נאבד הדבר האסור, וא"כ כאן, אם נימא שיש ביטול הרי א"א לשאול על הנדר, וממילא לא הוי דבר שיש לו מתירין.

תירוץ:

האחיעזר (ח"ב סי' יד אות ב) והבית הלוי (שו"ת, ח"ג סי' ל אות א) תירצו, שאיסור שנתבטל אינו דומה לאיסור שנאבד, שדבר הנתבטל יכול להיות חוזר וניעור אם שוב פקע הביטול. וכן כתב הקרן אורה (ד"ה ויש). [ועי"ש עוד בקרן אורה, ובמנחת חינוך (מצוה ריד אות טו), שתירצו בדרכים אחרים].

ר"ן (שם), דתנינן תמן שהזקן עוקר הנדר מעיקרו

קושיא:

הקשה הרש"ש (לר"ן), שמלשון הירושלמי משמע, שנדר מקרי דבר שיש לו מתירין רק משום שהתרת נדרים עוקרת הנדר למפרע, ולא רק מכאן ולהבא, וצ"ב, למה תלוי בזה.

תירוץ:

הקרן אורה (לר"ן) תירץ, דנדר אינו דומה ממש לדבר שיש לו מתירין,

שאין אדם יכול להתירו בעצמו, אלא ע"י חכם, ולכן נחשב דבר שיש לו מתירין רק אם נעקר למפרע. [וע"ע באחיעזר (ח"ב סי' יד), ובנדרים זריזין (ד"ה ועי' בר"ן) שתירצו בדרכים אחרים, ועי' בפסקי הרא"ש (סי' ג) שהביא הירושלמי בנוסח אחר].

ר"ן (שם), מה ראו חכמים לחלק בדבר שיש לו מתירין וכו'

קושיא:

הקשו הרבה אחרונים, [קרן אורה (ד"ה בעיקר הדבר), שלמי נדרים (ד"ה הר"ן)], שלכאור' יש סברא פשוטה לחלק, שבמין בשאינו מינו א"א לטעום האיסור, ודומה לאיסור שנאבד, משא"כ במין במינו, שאפשר לטעום האיסור, אלא שיש דין ביטול.

תירוץ:

בשיעורי ר' דוד (אות תנא) תירץ, שבמתני' א"א לומר שנחשב כאילו האיסור נאבד כיון שא"א לטעמו, שהרי גוף האיסור עדיין קיים, ורק באופן שנאבד גוף האיסור, ולא נשאר בתערובת אלא טעם האיסור בלבד, בזה שפיר י"ל שבאופן שא"א לטעום האיסור הרי זה נחשב כאילו האיסור נאבד לגמרי.

ר"ן (שם), שמפני שעתיד להיות נותר אמרו שלא יתבטל

קושיא:

מקשים רבים, דמשמע מדברי הר"ן שהסברא להחמיר בדבר שיש לו מתירין הוא, דלמה יאכל דבר איסור אם יוכל להמתין ולאוכלו כשהוא מותר, וזה קשה, דאם נימא שהאיסור בטל א"כ הרי הוא נתהפך לדבר היתר, ואינו אסור כלל.

תירוץ:

האחיעזר (ח"ב סי' יד אות ב) תירץ, דצ"ל שאף אם יתבטל האיסור, מ"מ לא נתהפך לחפצא של היתר ממש, אלא שהביטול משנה את דינו ומתירו באכילה, אבל מ"מ עדיין נשאר שמו כחפצא של איסור, ולכן לא רצו חכמים להקל בדבר שיש לו מתירין, שעדיף לו להמתין ולאוכלו כשנעשה חפצא של היתר ממש.

דף נב:

חמורים משאר מי פירות, שהם מיפקד פקיד, וי"ל שבשעת הנדר היו דברים נפרדים ולא חלק מהפרי, וממילא נשאר איסורם כשיצאו מהפרי, קמ"ל מתני' דלא אמרי' הכי. [וע"ע בנצי"ב (ד"ה הנודר), ובקהילות יעקב (נזיר סי' ח) שתירצו בדרכים אחרים].

משנה, זיתים וענבים אלו שאיני טועם אסור בהן וביוצא

מחן

קושיא:

יש לעיין, למה קתני 'אסור בהן', הא פשיטא, ולכא' חידוש המשנה הוא רק שהיוצא מהם אסור.

תירוץ:

בהגהות קיני נדרים לשו"ע (יו"ד סי' רטז סעי' א) תירץ, שהיה אפשר לומר, שאחר סחיטת המשקה מן הענבים או מן הזיתים שוב אין לאסור גוף הפירות, משום שעיקר שם הפרי הוא על המשקה ולא על גוף הפירות, קמ"ל מתני' דלא אמרי' הכי. [וע"ע בנדר זריזין (לר"ן ד"ה בעי) שתירץ באופן אחר].

ר"ן (ד"ה ולענין הלכה), תינח בשאני טועם כיון דלא צריך

קושיא:

הקשה רעק"א בתוס' משניות (כאן), הא הוצרך לומר שאיני טועם משום שאם אמר שאיני אוכל היה משמע רק כזית, והוא רצה לאסור אף פחות מכזית.

תירוץ:

הרש"ש (נג. ד"ה וכי תימא) תירץ, שמ"מ היה יכול לומר בלשון 'שאיני אוכל משהו', ומדשינה הנודר מלשון זה ואמר 'שאיני טועם' משמע דרוצה להוסיף איזה דבר. [וע"ע בספר פרשת נדרים (ד"ה ולענין) שתירץ באופן אחר].

גמ', באתרא דרבנן קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא

קושיא:

הקשו האחרונים, למה הוצרכה הגמ' לומר כן, הרי קושיית הגמ' לא היתה על רבנן אלא על ר' יוסי כמ"ש הר"ן (ד"ה ורמינהו).

תירוץ:

בספר פרשת נדרים (ד"ה ורמינהו) ובספר תפארת ציון (ד"ה ורמינהו) תירצו, דהגמ' באה לחדש דאף לפי שיטת רבנן, באתרא דקרו לקומא 'קומא דחלבא' הנודר מן החלב אסור בקום, אע"פ שקום נחשב דבר אחר לגמרי מחלב, משום שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם.

ר"ן (שם), הו"ל חלב וקום דבר אחד

קושיא:

צ"ב, היאך אפשר לומר שהם דבר א', הלא במציאות הם ב' דברים נפרדים.

תירוץ:

בח"י חתם סופר (ד"ה קרו) ביאר כוונת הר"ן, דכיון דקרו לקום 'קומא דחלבא', הרי שרגילים לקרות קום על שם התערובת של קום עם חלב, וממילא לשון 'חלב' כולל אף קום לבדו, ולפי מנהגם מסתבר דהוא הדין שיש לקרות חלב על שם התערובת של קום וחלב, וממילא לשון 'קום' כולל אף חלב לבדו.

משנה, הנודר מן הענבים מותר ביין מן הזיתים מותר בשם

קושיא:

יש לעיין, למה נקטה המשנה דוקא ב' דברים אלו, ומדוע לא קתני סתם 'הנודר מן הפירות מותר במי פירות'.

תירוץ:

התפארת ציון (ד"ה הנודר) תירץ, שהיה אפשר לומר שיין ושמן

דף נב

תוכן

- א. סיכום בעיקר דברי הר"ן בענין דבר שיש לו מתירין
- ב. הטעם שהחמירו חז"ל בדבר שיש לו מתירין
- ג. מחלוקת הראשונים בקושיית הגמ' מאשישים
- ד. למה אין להכריע ספיקת הגמ' ממתני'

א) סיכום בעיקר דברי הר"ן בענין דבר שיש לו מתירין

בר"ן שהביא כל דברי הר"ף. והר"ן כתב ליישב דברי הר"ף עפ"י יסוד גדול בעיקר הדין בדבר שיש לו מתירין לא בטל.

ד. יסודו של הר"ן

הר"ן ביאר, שבאמת מין במינו אין בו ביטול כלל, כמו שאמר ר' יוסי במנחות (כב.), עיי"ש בר"ן הטעם, והא דסברי רבנן מין במינו בטל, היינו משום דלעולם נחשב כמין בשאינו מינו, כיון שזה היתר וזה איסור, ולכן מובן דדבר שיש לו מתירין אינו בטל בתערובת של מין במינו, שבכה"ג גם לרבנן נחשב מין במינו, שהאיסור דומה קצת להיתר, שיש לו אופן המותר.

ה. עפ"י מיושבים דברי הר"ף

עפ"י כתב הר"ן, שיש ב' סוגים בדבר שיש לו מתירין. א', דבר שיש לו היתר לאחר זמן, כמו נדר, בזה שייך ביטול במין בשאינו מינו, משום שהאיסור אינו דומה כ"כ להיתר. ב', דבר שיש לו היתר עכשיו, כמו בציוורו של הר"ף, בזה אמר' דבר שיש לו מתירין לא בטל אף במין בשאינו מינו, שהאיסור דומה ממש להיתר, ונחשב מין במינו אף שבמציאות הוא מין בשאינו מינו.

ב) הטעם שהחמירו חז"ל בדבר שיש לו מתירין

לו מתירין שאין לו ביטול, כמו כן החמירו שאין להקל בו בספק דרבנן. ובשלמא לרש"י נחא, דחומרא בעלמא היא, אולם לפי הר"ן קשה, שהטעם שהחמירו בביטול הוא משום מין במינו, ומהו הדמיון לספק דרבנן.

ד. ב' שלבים בתקנות דרבנן

האחרונים הנ"ל תירצו, דצ"ל שבאמת גם הר"ן מודה לסברת רש"י, ובזה מובן הדמיון להחמיר גם בספק דרבנן, אלא דס"ל להר"ן שצריכים שני הטעמים. וביארו, שבכל תקנה דרבנן באמת יש שני שלבים בתקנתם, א', הטעם שרצו לתקן התקנה, ב', הדמיון לדין דאורייתא, שלעולם לא רצו חז"ל לתקן דבר חדש שאין לו שום דמיון לדין דאורייתא.

ה. לפי"ז מיושב

עפ"י ביארו דעת הר"ן, שגם הר"ן מודה לרש"י שהטעם שרצו חז"ל להחמיר בדבר שיש לו מתירין הוא משום 'עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר', אלא דס"ל להר"ן דמ"מ חז"ל לא היו מבטלים דין ביטול אם אין לזה דמיון בדין דאורייתא, ולכן כתב הר"ן שדבר שיש לו מתירין דומה למין במינו, דהוא דין דאורייתא, דדרשינן כן מקרא.

א. א. קושיית הר"ן

הר"ן (ד"ה וקשיא) הביא בשם הראשונים קושיא גדולה. דמבואר במתני', שהנודר 'קונם יין זה', ונפל היין לתבשיל, אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור, ואם אין בו בנותן טעם [פחות מא' בששים] הרי זה מותר, שהאיסור בטל. והקשו הראשונים, היאך שייך כאן ביטול, הא נדר הוא דבר שיש לו מתירין, שאפשר לשאול ולהתירו, ודבר שיש לו מתירין אינו בטל כלל.

ב. תירוצם של הראשונים

והביא הר"ן, שהראשונים כתבו יסוד גדול כדי ליישב קושיא זו, שהכלל של דבר שיש לו מתירין אינו בטל שייך דוקא בתערובת של מין במינו, אבל לא בתערובת של מין בשאינו מינו, ולכן במתני' דמירי בתערובת של מין בשאינו מינו, לא שייך הכלל של דבר שיש לו מתירין, ושפיר יש בו ביטול.

ג. קושיא על הר"ף

מכאן יסוד הנ"ל הקשו הראשונים על הר"ף, שמבואר מדבריו שנקט שאף תערובת של מין בשאינו מינו אין בו ביטול בדבר שיש לו מתירין, עיי"ש

א. דברי הר"ן

הר"ן (ד"ה וקשיא) האריך בענין דבר שיש לו מתירין, [עי' לעיל (עומק א) שכתבנו סיכום על עיקר דבריו], ובין הדברים כתב ביאור יסודי בעיקר הדין שדבר שיש לו מתירין לא בטל, שהוא משום שבציוור של דבר שיש לו מתירין התערובת נחשבת מין במינו, ובאופן כזה כו"ע מודים דמין במינו לא בטל כלל, עיי"ש בר"ן הטעם דמין במינו לא בטל.

ב. דברי רש"י

אולם מצינו טעם אחר במה שהחמירו חז"ל בדבר שיש לו מתירין, שרש"י במסכת ביצה (ג: ד"ה אפילו) ביאור טעם החומרא, 'עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר', כלומר, לא רצו חז"ל להיתר אכילת איסור ע"י ביטול אם יש אפשרות לאכול האיסור באופן שהוא היתר ממש. [ועי' בדברינו בקושיות פשוטות, שהאחרונים הקשו, הא גם ביטול הוא היתר ממש].

ג. קושיית האחרונים

הקשו כמה אחרונים [אחיעזר (ח"ב סי' יד אות ה), קובץ שיעורים (ביצה אות ד)], הרי מבואר בגמ' ביצה (ג:) שכמו שהחמירו חז"ל בדבר שיש

ג) מחלוקת הראשונים בקושיית הגמ' מאשישים

א. סוגיית הגמ'

האחרונים, שהראשונים אזלי לשיטתם בזה, כמו שיתבאר.

ד. עוד מחלוקת

דהנה עוד נחלקו הראשונים הנ"ל בפירושו של אשישים. הר"ן (שם) הביא בשם הירושלמי לפרש, דאשישים הם 'טלפחי דמגבלן ומטנגן בדבש', ומבואר שהם גם כן עדשים, אלא שהם מוכנים לאכילה באופן מסויים. אולם התוס' (שם) והרא"ש (ד"ה ומשני) פירשו באופן אחר, דאשישים הם 'פסולת עדשים', ומבואר שנקטו שאינם עדשים ממש.

ה. לשיטתם

מעתה יוצא, שלפי הר"ן יש חילוק גדול בין אשישים לקום, דאשישים הם עדשים שנשתנו קצת, ולא דמי לקום שהוא פסולת של חלב, אולם לפי התוס' והרא"ש, אשישים דומה ממש לקום, דקום הוא פסולת של חלב ואשישים הוא פסולת של עדשים. ולפי"ז מובן שפיר למה נחלקו הראשונים הנ"ל אם קושיית הגמ' היא רק על ר' יוסי או גם על הרבנן, ודו"ק.

הגמ' מקשה סתירה, דבמתני' (נא: מובא מחלוקת לגבי הנודר מן החלב, דרבנן סברי דמותר בקום ור' יוסי אוסר בקום, ואילו במשנה לקמן (נג:)) מובא מחלוקת לגבי הנודר מן העדשים, דרבנן סברי דאסור באשישים ור' יוסי מתיר. ומקשה הגמ', שלכאו' שתי משניות אלו סותרות זו את זו. ונחלקו הראשונים בביאור קושיית הגמ', כמו שיתבאר.

ב. ביאורו של הר"ן

הר"ן (ד"ה ורמינהו) כתב, דקושיית הגמ' היא רק על ר' יוסי, דאי ס"ל לר' יוסי שהנודר מעדשים מותר באשישים, אע"פ שאשישים דומה מאד לעדשים, א"כ כ"ש שיש לו להתיר בקום, שהוא דבר אחר לגמרי מן החלב, והיאך אוסר ר' יוסי במתני' גבי קום. אבל על הרבנן ליכא קושיא, שאע"פ שאסרו באשישים, מ"מ שפיר התירו בקום, שהוא דבר אחר מן החלב.

ג. ביאורם של התוס' והרא"ש

אולם התוס' (ד"ה ורמינהו) והרא"ש (ד"ה ורמינהו) פירשו קושיית הגמ' באופן אחר, דקשיא בין דר' יוסי אדר' יוסי ובין דרבנן אדרבנן. וכתבו

ד) למה אין להכריע ספיקת הגמ' ממתני'

א. סוגיית הגמ'

מזה, שלשון 'שאיני טועם' מספיק כדי לאסור טעם היוצא מן היין האסור לתוך התבשיל.

ד. אם יש לחלק בין טעם לבין דבר היוצא

והוסיף הקרן אורה, דלא תימא שיש לחלק בין טעם לבין דבר היוצא, דטעם אסור בלשון 'שאיני טועם' בלבד, משא"כ בממשות היוצא מן האיסור, כגון יין מן הענבים, אולי לא מספיק בלשון זה, שאין זה נכון, שהגמ' בסוגיין רוצה להכריע ספיקת רמב"ח מציוור של ביצים שנתבשלו עם בשר, ומבואר שנקטה הגמ' שיש לדמות טעם היוצא מן האיסור ליין היוצא מן הענבים.

ה. תירוצם של האחרונים

תירצו הרבה אחרונים [רש"ש (נב. ד"ה קונם), חי' חת"ס (ד"ה ת"ש), אור שמח (הל' נדרים פ"ה הי"א)], דגבי טעם יין היוצא לתבשיל, יש בתבשיל גם ממשות של יין, ולא רק טעם יין, וכיון דיש בו בנותן טעם, לא נתבטל האיסור בתוך ההיתר, משא"כ גבי ביצים שנתבשלו עם בשר, ליכא ממשות של איסור כלל, אלא טעם בלבד, וזה דומה לדבר היוצא מן האיסור.

מובא במשנה, 'אמר קונם זיתים וענבים אלו שאיני טועם אסור בהן וביוצא מהן'. והגמ' מביאה בשם רמי בר חמא להסתפק, איזה לשון הוא דוקא, 'אלו' או 'שאיני טועם'. דהיינו, שבלשון הנדר המובא במשנה יש שתי הוספות, 'אלו', וגם 'שאיני טועם', ומסתפק רמב"ח, איזה מן הלשונות הנ"ל יכול לאסור אף מה שיוצא מן האיסור.

ב. דברי הר"ן

הר"ן (ד"ה בעי) ביאר ספיקת הגמ', דזה היה פשוט לרמי בר חמא, שבודאי אין צורך לומר שני הלשונות הנ"ל ['אלו' ו'שאיני טועם'] כדי לאסור גם היוצא מן האיסור, אלא די בהוספת אחת, אך הספק הוא איזה מן הלשונות הוא העיקר שיכול לאסור היוצא מן האיסור. [וע"ע בתוס' (ד"ה אלו) וברא"ש (ד"ה אלו) שפירשו ספיקת הגמ' בדרכים אחרים].

ג. קושיית הקרן אורה

הקרן אורה (ד"ה ולפי) הקשה, למה לא הכריע הגמ' ספיקת רמב"ח מהא דקתני במתני' (נב.) 'קונם יין שאיני טועם ונפל לתבשיל אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור' [כך היא גירסת הר"ן (נב: ד"ה קונם יין)], שמבואר

דף נב

בענין חלב סתם וחלב ישראל

בשיעור חום של יד סולדת בו, ואפילו אם הגבינה לא היתה של ישראל. וטעמו משום שהגזירה של גבינת עכו"ם הוא דוקא על הגבינה עצמו ולא ממה שמיוצר ממנו.

אמנם עי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ו) שכתב להחמיר משום שבולע על ידי החימום מהגבינה ומטרת החימום הוא לכווץ את הגבינה ולהוציא את מי החלב ממנה, ועיי"ש שהוכיח שמיד שנקפא הגבינה אסורה משום גבינת עכו"ם ואם מבשל את מי החלב עם הגבינה נאסרים מי החלב.

ולענין עשיית גבינה, שיש גזירה נפרדת של גבינת עכו"ם, עיי"ש בגמ' ע"ז (לה:), שיטת השו"ע (יו"ד סי' קטו סעי' ב) היא כשיטת שמואל, שאסרו משום חשש העמדת עור קיבת נבלה. והרמ"א (שם) מביא שאם הישראל רואה עשיית הגבינות וחליבות מותר לאכול גבינה זו ואין בה דין גבינת עכו"ם, ולכן ע"י השגחת ישראל בלבד יכול לאכול גבינה כזו. אכן שיטת הש"ך (שם ס"ק כ) והגר"א (שם אות יד) שגבינת עכו"ם דומה יותר לבישול עכו"ם שלא סגי בראיה בלבד אלא צריך שהישראל עצמו ישים הכבה (rennet) בתוך החלב, וז"ל הגר"א "אלמא דהעמדת ישראל בענין וכן בפת ע"כ א"א לומר דבפני ישראל מהני".

וכנראה שמנהג ההכשרים להחמיר כשיטת הש"ך והגר"א שלא סגי בראיה בלבד ולכן מצריכים שהמשגיח בעצמו ישים את הכבה בתוך החלב, או שילחץ את הכפתור שע"י משים את הכבה בתוך הצינורים [שבזמנינו בהרבה עסקים אין שם קדירה פתוחה להשים הכבה אלא הכל נעשה ע"י צינורות ולחיצת כפתורים].

הגמ' מביא מח' בין רבנן ור' יוסי במי שנודר מחלב אם הקום ג"כ נאסר. והגמ' ביאר שבאמת תלוי אם קורין לחלב קום ולקום חלב אם לאו. והגמ' ממשיך שלכו"ע אם אסר חלב אין גבינה נאסרת ואם אסר גבינה אין חלב נאסר, דפשוט שאין חלב וגבינה דבר אחד. ויש לעיין קצת בנידון הידועה של חלב עכו"ם וקום וגבינה בארצות הברית.

הנה עיקר תקנה של חלב עכו"ם איתא בע"ז (לה:): שחוששים משום איחלופי חלב טהור בחלב טמא. ומבואר בגמ' שם שהגם שמראה חלב טמא שונה מחלב טהור וגם חלב טמא לא נשתנה לגבינה אעפ"כ חוששים. וע"ש בגמ' טעמים לזה. והעצה להינצל מחלב עכו"ם מובא בגמ' שם (לט:): שאם ישראל עומד ורואה הגוי חולב מותר, שמחמת פחד לא מיערב ביה חלב טמא.

ומטעם זה התיר האג"מ (יו"ד ח"א סי' מז) חלב סתם בארה"ב, שכיון שיש פקוח הממשלה שאם יערבו חלב טמא יסגירו את העסק, ממילא נחשב זה כראיה ואנן סהדי שלא יערבו חלב טמא, וז"ל "ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה". אך כידוע מסיק שם למעשה שבעל נפש יחמיר בזה, וז"ל "מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזלזל באיסורין".

אכן יש לעיין בנידון של קום (yehw) הבא מגבינת עכו"ם. קום או נסיובי חלבא הוא הלח שבא מעשיית גבינה. שיטת האג"מ (יו"ד ח"ג סי' יז) שאין בנסיובי חלבא דין גבינת עכו"ם אפילו אם הגבינה שממנה עשה את הנסיובי חלבא נתבשלה

דף נב

בענין הר"ן הידוע שדבר שיש לו מתירין לא בטל

תמצית הסוגיא:

אולם ה"מ במין במינו, אבל בשאינו מינו והוי משונין זה בזה בין בהמין ובין באיסור והיתר אז גם כשיש לו מתירין למחר שפיר בטל, דיש לו מתירין הוי רק 'קצת כהיתר' וא"כ באינו מינו דמשונין מאד לא איכפת לן בהא דהוי קצת כהיתר בהיתר ע"ש [ועפ"י תי' שיטת הרי"ף בפת שנאפה עם הבשר, דהיתר בהיתר ממש גם בשלא במינו אינו בטל].

ב. רש"י בביצה דף ג: פי' הטעם דדבר שיש לו מתירין לא בטל משום דעדיף לאוכלו בהיתר מלאכלו באיסור ע"י ביטול, ולפי"ז נאמרו טעמים אחרים לחלק בין מין במינו לשאינו מינו.

והנה בגמ' שם בביצה אמרינן דאע"ג דספיקא דרבנן לקולא, מ"מ כשיש לו מתירין הוי לחומרא, וכפשוטו היינו כהנ"ל דאין להקל משום ספיקא דרבנן כשיכול להמתין לאוכלו בהיתר גמור.

והרבה תמהו על הר"ן [פנ"י וכמה אחרונים] מה יעשה עם גמ' מפורשת כרש"י דבגמ' הנ"ל מבואר דגם בספיקא דרבנן לקולא לא אזלינן להקל כשיש לו מתירין הרי בשלמא לרש"י א"ש דע"י שיש עצה של היתר אין לסמוך על הספק, אבל להר"ן דהוי סברא מיוחדת בהל' ביטול ברוב דהוי כמין במינו א"כ אינו מענינא בספיקא דרבנן. אמנם בקוב"ש כתב דצ"ל דגם הר"ן מודה לרש"י, וכן דנו עוד אחרונים, ויש שכתבו דאפשר דבר זה הוא פלוגתא דאמוראי, ועיין להלן.

במתני' מבואר דהנודר מן הבשר ונתערב בביצים אז אם יש בו בנותן טעם הביצים אסורות, ואם אין בו בנותן טעם הם מותרין [ונחלקו ת"ק ור' יהודה אי נאסר התערובות רק באומר 'בשר זו' או גם בבשר סתם, אבל לכו"ע לכה"פ בבשר זו נאסר התערובות]. והקשו כמה ראשונים וכבר העירו כן בירושלמי, איך אמרינן דכשאינן בו בנותן טעם דהיינו יותר מששים דמותר ובטל טעם הנדר ברוב, הא כללא בידיו דדבר שיש לו מתירין לא בטל, וכאן הרי מצוה לשאול על הנדר ומקרי הנדר דיש לו היתר, ונימא דאפילו באלף לא בטיל, [ומפורש בגמ' להלן דף נט. דנדרים מקרי דבר שיש לו מתירין כיון דיש לו שאלת חכם].

ותירצו הראשונים דכל האי דינא דדבר שיש שלו מתירין לא בטל הוא רק במין במינו, אבל בתערובת של מין שלא במינו שפיר בטל. וצ"ב מאי שנא מין במינו ומין שלא במינו. וליישב זאת תחילה צריכין להבין מ"ט אמרו חכמים דדבר שיש לו מתירין לא בטל, ויש בזה ב' דרכים, ועפ"י הנך ב' דרכים יתפרש בב' אופנים מהו החילוק בין מין במינו למין שלא במינו.

א. הר"ן ביאר דבריו המפורסמין, דכמו דהיתר בהיתר לא בטל [דכל שיש שווי אינו מתבטל אלא מסייע לחבירו] ה"ה כשיש לו מתירין דהיינו למחר יהא בו היתר אז שוב הוי קצת כהיתר בהיתר דלא בטל.

תמצית מראי מקומות

ח"א:

מהלך הר"ן ורש"י בדבר שיש לו מתירין

א. ר"ן ד"ה ונתערב באחר.

מוכיח ממתני' דמהני 'ביטול ברוב בנדרים', דהא תנן דנדרים אוסרין רק בנותן טעם, אבל כשנתערב באופן שאינו נותן טעם אז הוא בטל ברוב, והביא תמיהת העולם הא נדרים הוי דבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל.

ומתרץ דכי אמרינן דאפילו באלף לא בטל ה"מ במין במינו, אבל הכא הוי במין בשאינו מינו [בשר וביצים], וכל שאינו מינו אז בטל גם בדבר שיש לו מתירין.

ב. רי"ף המובא בר"ן.

שוב הביא תמיהת הראשונים על הרי"ף שפסק בפת שאפאו עם הצלי של בשר דאסור לאכלו בכותח של חלב, דאע"ג דקי"ל דריחא לאו מילתא הוא אבל הוי דבר שיש לו מתירין דהא יכול לאכול הפת עם בשר ואז אפילו באלף לא בטל. ותמהו הרי הצלי בהפת הוי מין שלא במינו ונימא דבטל גם בדבר שיש לו מתירין.

ג. ר"ן.

ותי' הר"ן יסוד גדול ועמוק, דהטעם דדבר שיש לו מתירין לא בטל היינו משום דלרבנן דמין במינו בטל הוא משום דאזלינן בתר איסור והיתר שבו וכל שזה אסור וזה מותר מקרי משונין זה מזה לבטל אחד להשני, אבל כששניהם היתר אז ליכא התנגדות זל"ז ולא שייך בו ביטול [מבואר יסוד בביטול ברוב, דהכל מיוסד על ההתנגדות contrast שיש בהם דבא ההיתר ומבטל האיסור, אבל בששניהם שוין לא].

ועפ"ז חידש דדבר האסור שיהא מותר לאחר זמן מקרי קצת היתר, וא"כ כל שכן בציור של הרי"ף דהוי ממש היתר בהיתר דהצלי מותר והפת מותר, ואז יש להחמיר גם במין שלא במינו ע"ש שהאריך.

ד. רש"י ביצה דף ג: ד"ה אפילו.

אמנם רש"י בביצה ביאר הטעם דדבר שיש לו מתירין לא בטל דאע"ג דמה"ת חד בתרי בטל כדכתיב אחרי רבים להטות, מ"מ החמירו רבנן כין דאפשר לאוכלו בהיתר בלי ביטול. ורק לפ"ז קשה מהכ"ת לחלק בין מין במינו לשאינו מינו.

ה. קרן אורה ד"ה ובעיקר.

לאחר שהאריך דיש חולקין על הר"ן, כתב די"ל דהא דמהני ביטול בשלא במינו ביש לו מתירין היינו משום דכל שאינו מינו ואין בו בנותן טעם הרי הוא 'כמאן דליתיה כיון שאינו נרגש כלל' ולא החמירו בו חכמים לא בדבר שיש לו מתירין ולא בשאר חומרות. ובזה מתיישב גם לטעמא דרש"י.

ו. פרי חיים סי' קל"א אות ה'.

מביא בזה כמה דרכים מהו מעלת שלא במינו לדעת רש"י.

ח"ב:

קושית העולם על הר"ן, ונ"מ בין רש"י והר"ן

ז. גמ' ביצה דף ד.

בגמ' אמר גם לגבי ספיקא דרבנן לקולא, דהיכי דיש לו מתירין אזלינן לחומרא.

פני יהושע ביצה דף ד.

הקשה על הר"ן מגמ' מפורשת הנ"ל דגם בספיקא דרבנן שייך חומרא דדבר שיש לו מתירין.

ח. קרן אורה ד"ה ועפ"ז [נדפס לעיל באות ו'].

כתב ליישב, דכל דברי הר"ן דהוי כמין במינו דלא בטל, הרי זה תלוי בפלוגתא דלהנך שיטות דאיסורים ומצות מבטלין זה את זה אז לא איכפת לן דהוי מין במינו, והנך אמוראי יצטרכו לומר כרש"י דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וא"כ י"ל דהוי פלוגתא דאמוראי בטעמא דדבר שיש לו מתירין, וא"כ יש ליישב להר"ן דהגמ' ביצה לגבי ספיקא דרבנן לקולא קאי כאותו מ"ד. [וכן צידד הנו"ב דהוי מחלוקת אמוראים כמו שיתבאר].

ט. צל"ח דף ג: מהנו"ב.

הנו"ב ג"כ מצדד דדברי הר"ן ורש"י הוי פלוגתא דאמוראי, ותחילה לא אמרו דבספיקא דרבנן יש חומרא דדבר שיש לו מתירין משום דאותן אמוראי ס"ל כהר"ן דהוי סברא בביטול ואינו מענינא בספיקות.

י. מהרצ"ח כאן.

הקשה מהך גמ' דבשלמא לרש"י א"ש דיש להחמיר בספיקא דרבנן שיש לו היתר שלא לסמוך על הקולא כיון דיהיה לו היתר אבל להר"ן דכל סברת יש לו מתירין משום הל' ביטול ברוב איך יתישב לגבי ספיקא דרבנן לקולא הא אינו מענינא לסברות של ביטול. וכתב דצ"ל דגם הר"ן מודה לרש"י.

יא. קובץ שיעורים ביצה אות ד'.

כתב ג"כ דצ"ל דגם הר"ן מודה לסברת רש"י, ורק הר"ן הוסיף גדר וביאור בתקנת חז"ל, אבל גם בלי סברת מין במינו תקנו כן חז"ל [והא דא"צ סברא בספק דרבנן יתכן

דלגבי ספיקא דרבנן א"צ לגדר, דהדבר מובן דאין ליכנס לספק כשאפשר להמתין].

יב. נודע ביהודה מובא בצל"ח ביצה דף ד. דרשת בן הנו"ב.

כתב לענין דבר מוקצה שאסור בטלטול שנתערב ברוב דברים אחרים, שלפי הטעם של רש"י א"א לומר שאפשר לטלטל בהיתר למחר, דדוקא דבר העומד לאכילה שייך לומר שיאכל למחר ולא היום, אבל דבר שהוא רוצה לטלטל גם היום וגם מחר ל"ש לומר שימתין למחר דהא מה זה יועיל לטלטולו של היום.

יג. בן הנו"ב צל"ח שם דרשת בן הנו"ב.

העיר דסברא זו מהני רק לרש"י, אבל להר"ן דע"י שיש היתר לאיסורו הוי כמין במינו א"כ גם במוקצה שייך הך סברא שלא יועיל בו ביטול ברוב דסוכ"ס הוי כמין במינו כיון דיש לו היתר.

יד. שו"ת אחיעזר ח"ב סי' י"ד.

הביא מחלוקת אחרונים בדבר שלפני התערובתו היה לו מתירין וע"י שנתערב אין לו מתירין האם יהיה לו דין של דבר שיש לו מתירין, [וכגון קונמות שמצוה להשאל עליהם וחשיבי דבר שיש לו מתירין, אבל כשאכלה הכזר ואינו עוד אז ל"ש לשאול עליו, וכמו"כ אילו נתבטל ברוב ל"ש שאילה, ונמצא דעכשיו ע"י התערובות אין לו מתירין].

וכתב שיהא תלוי ברש"י והר"ן, דלרש"י דהסברא דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אז ל"ש דין יש לו מתירין בכה"ג דהא עכשיו ליכא עצה של היתר, אולם להר"ן הרי י"ל דבשעה שנתערב היה כמין במינו ומעולם אינו בטל.

[וע"ש מה שכתב ליישב עפ"ז דברי הרמב"ם שכתב 'יראה לי' דבמין שלא במינו מהני ביטול גם ביש לו מתירין והא הוי מתני' מפורשת כאן כמו שדייק הר"ן, ע"ש איך שתי' דלהר"ן בנדרים אינו ממש יש לו מתירין].

[illegible]

קלחיו כרוב ודלעת יונית ור'
עולה עולה הראוי לכלאי ה'
ת שדרכו למנות שנינו ור'
ניחא לר' שמעון בן לקיש
פא האי תנא תנא דליטרא ק'
א במיל וכל שכן בדאורייתא
אינו יודע באיזה עגול דרסו
ל פי חורת ואינו יודע בא

עול כללם וערלה בחדר ומאמץ:
 ודק לימנות און טעלן ומקדשן לאס
 און שון חשוני מאל: פיר ווארן. מן
 6:16): הרואי יערה ערלה. און
 קפי מדרון וקולני כרוז וככרות ו
 הרואי שן שמעון בן יעשי. אינעם לא
 יעשות הוא דלמר כל דבר שיש בו
 7:16): טרפס: לימרא קביעות.
 ותם כלי עגול וכן נדבקן יחד ועשה
 פ' כלי. שמו עגול שז עושין העגול
 ירשע דבר ה' ר' אליעזר אומר

עליה את הכלי בשביל שלא תשבר. וספיקא אמורה. ואם נתערבה באלף כולל אמורות בשלמא לרבה דאמר משום הכנה הוי ספיקא דאורייתא וכל ספיקא דאורייתא לחומרא אלא לרב יוסף ולר' זחק דאמר משום גזרה ספיקא דרבנא הוי. וכל ספיקא דרבנא לקולא (א"ל^ט). סיפא אתאן לספק טרפה אי הכי אימא סיפא נתערבה באלף כולל אמורות אי אמרת בשלמא ספק יו"ט ספק חול הוי. דבר שיש לו מתירין. וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל אמר אי אמרת ספק טרפה דבר שאין לו מתירין הוא ותבטל הכוונה וכן תימצא ביצה חשוכה ולא במילה

וּמִמֶּנּוּ בְּאֵן וְחִבּוּת סְתוּמוֹת וְחֶלְפֵי תְּרִיפָה
 יִבְאֵה מוֹסִיף אֶף כְּבוֹדוֹת שֶׁל בַּעַל הַבֵּית הַרְאוּי
 שֶׁכָּלֵא הַכֹּהֵן וְאַתְמֵךְ עָלָה רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר
 מִזְעוּן בֵּן לִקְשֵׁי אִמּוֹר כֹּל שֶׁדָּרְכוּ לִמְנוֹת שְׁנֵינוּ
 אֵלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן מֵאֵי אֵיכָא לְמִימַר אִמּוֹר רַב
 עֲשׂוֹת הוּא דֹאֲמַר כֹּל דְּבֵר שְׂבֻמֵּין אִפִּי' בְּדִרְבָּנָן
 תְּרַגְּסִי' לִמְרִיא קִצְעוּת שֶׁדִּרְשָׁה עַל פִּי עֲזַר
 עַל פִּי חֲבִית וְאֵינוּ יוֹדֵעַ בְּאֵזוּ חֲבִית דִּרְשָׁה
 יְכוּרֵת דִּרְשָׁה ר' מֵאִיר אָמַר ר' אֲלֵעִזָּר
 אִימַר

ה' ר' מאיר אפר. כלומר להביא חמץ ר' מאיר טוען ודלקו עלי כל המתעוררין בהן: והבחינים אומרים, כל פירות שצטווים ונתן להן: קלחי כרוצין גדולים עם ענין שלהן וכדור של יין מן אילן וערלה וטבגה בהן מקדשין את ערוביהן משן וכן כל פירות ערוביהן באיסור כל האכיל: הכרם: את שדר מהל בביתוהו לעליל דקמתו בינה כל בלתי חמץ: את שדר אפילו במדי דרבנן כגון ליטרא קאיעוט דאיידי בתרומת ימים שמייעבו שדה וקאטן במקאיעוט הוא של כל העשי וכן ונגיפה והוא נקרא^ל ענולי דבינה וכשבחן למוכרן ממכרין ב ואינו יודע באיזה ענול. אבל ידע שעל פיו הוא ולא בחיבור על פי שאין לטעות מחסומות בספק דמוע ממטרופות התח

[illegible][illegible][illegible]

יבן, ומבזהם מעתיק ואכיל **באר** רובי, ועיין ילקוט: **ע** [עין מהרי"ט]
 ר' מאיר, וחכמים אומרים עליו באחד ומאתים שני האורז מלא היטב הצבע
 שנתערבו באחרים כלם ידלוק רובי כ'. מאיר, וחכמים אומרים עליו על אחד
 חזיון פור ומיטני בארזי תבואת חסידות תרין ידלוק רובי חסיד ודעת
 אגור ר' הרטובי בארזי חסידות על יין או של שני אשטוס פסוק עשרה שגמר
 על יין אכל מעלין לעלם כלן שני שלמים אכל כן נתבעע האגוזים או נתחדש
 ונות מחות כ' והא רביעיה וחתיכה של נבלה שנתכשלה עם החתיכה כ', ומפרט
 שני אחי שלם בפניו, וחדורני מעינישאר פסוקתה וז' ויחזיק ידיו דאמר לו
 על לרובת בתי המדנה הקטנה אלאכר ר' יוחנן, ויחזיק לו **פסא** הכי הזה
 וילוי בדורבן כל בשיל תנאי לטרא קצעות שדורה על פי עינע ואנו ידעו כ'
 ש' חסד מלאר מ' כ' דהס עס נכלל דלת דהס לחסד ע"ש. כ' חלי י' דלר י' ככל

השניון במשטרו כלבו וזו ששה
ה'רסמק קרשקו וזר אבר מר רמ'
השניון במשטרו ראשון בגד שבענו בקליפו עולה התערב באחרים כולן ידלקו
ה'רסמק אורמורס לזל וזל האורמורס ישיש חילי הלוח לזל
זר שורו לימנע קרשקו וזל אורמורס ישיש קרשקו אלא שש הרסמק כלבו
זל (מברקן) אלא אזר אזר. הרזאל עולה עולה. רמ' שז מהזן כזן אילן
יומנע שז ידקת אן ארסמק אלא משום כלזאב אלא ארסמק אזר אן כזן. אלא
רובזנע שחשבו השלום העשרה שזוכיזו בלמזד א"ל כזן הוכחם שנתערבו
זל אסמנו לזל כזן הוצינע בן שרסמק. ראל השטנו לזל זר השרסמק שזן שרסמק
לזל רמ' יחזק דאמז רמ' שרסמק אילור לזל אמז (הרזינע) לזל העשרה שרסמק
דבר שאן לזל מתיזין כזן הרמזה וכזנע בן שזן ירזע לזל מותזת לזל לעזל
לזל שזן שזן לזל רמ' רמ' רמ' קרשקו וזל לזל מותזת מותזת שנתערבו כזן
לזל שזן שזן לזל רמ' רמ' רמ' קרשקו וזל לזל מותזת מותזת שנתערבו כזן
לזל שזן שזן לזל רמ' רמ' רמ' קרשקו וזל לזל מותזת מותזת שנתערבו כזן

[illegible]

וזה ודאי אינו. ועוד לשיטתו ליכא לחומר דבר שיש לו מתירין אלא לרבנן אבל לר' יהודה ליכא חומרא בדבר שיש לו מתירין כי אם מטעם מין במינו וא"כ הא דתנן בביצה (ל"ז ע"א) ר' יהודה פוסט במים מפני שאין בו ממש, בלאו הכי ליבטל דהא מין בשאינו מינו הוא וחומרא דדבר שיש לו מתירין לא שייכא אליבא דר' יהודה, ואפילו למ"ש [בר"ן] ז"ל דמים ומלח הוי כמין במינו ודאי דאין זה אלא לחומרא דדבר שיש לו מתירין אבל לא לדין מין במינו דר' יהודה:

ובעיקר הדבר מה שהחמירו חכמים במין במינו יותר ממין בשאינו מינו נראה משום דכל בשאינו מינו ואין בו בנותן טעם הרי הוא כמאן דליתיה כיון שאינו נרגש כלל ולא החמירו בה חכמים לא בדבר שיש לו מתירין ולא בתרומה לענין אחד ומאה, ודוקא במינו הוא שהחמירו כיון שנרגש הטעם כיון שנתערב במינו, וכן לענין איסור יין נסך במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם (כדאיתא בעבודה זרה ע"ג ע"ב). ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל פט"ו מהלכות מאכלות אסורות (ה"ב) שכתב יראה לי דדבר שיש לו מתירין אינו אסור אלא במינו, שלא יהא חמור מטבל דאפשר לתקנו ע"ש. ונראה מדבריו ז"ל דטבל לאו בכלל דבר שיש לו מתירין, דדבר שיש לו מתירין לא מיקרי אלא דבר שניתר מאליו ע"י הזמן כמו חמץ וחדש ומוקצה, אבל טבל אינו ניתר אלא ע"י תיקון ואין זה מסוג דבר שיש לו מתירין אלא דעדיף מיניה כיון דאפשר לתקנו מיד. ולפ"ז י"ל דנדרים לא חשיבי דבר שיש לו מתירין כיון דצריך שאלה וכ"ש למאן דס"ל (לעיל נ"א ע"ב) דאין פותחין בחרטה אלא בפתח ושמא לא ימצא פתח לנדרו. וכן כתב הכ"מ ז"ל שם. ודברי הקרבן העדה הכא (בשירי קרבן לדף כ"א ע"ב ד"ה כל דבר) מה שהשיג על הכ"מ ז"ל אינם מובנים לי כלל ע"ש, אלא דבזה יפה השיג דבפ"ה מהל' נדרים (ה"ב) כתב בהדיא דנדרים נמי מפני שיכול לשאול עליו נעשה כדבר שיש לו מתירין. וזה שהשיג הראב"ד ז"ל זו משנה שלימה היא (שם בהל' מאכלות אסורות), הא דתנן הכא בנותן טעם, ועל כרחך מיירי באינו מינו. ועם כל זה אין כאן השגה כל כך דנדרים גריעי מדבר שיש לו מתירין דעלמא דניתרין ממילא אחר זמן, וי"ל דבדבר שיש לו מתירין אפילו באינו מינו מחמירין להכי כתב יראה לי כו'. ולפי גירסת הר"ן ז"ל בדברי הירושלמי (בפרקין ה"ד) מסתברא (מעבדינא) [מעבדינן] כדבר שיש לו מתירין דתנינן תמן

באמת נראה דבהיתר בהיתר לא שייכא הך סברא כלל, דדוקא באיסורין או מצות הוא דלא מבטלי אהדדי אלא דכל אחד מחזק את חבירו ונשאר האיסור במקומו, אבל היתר בהיתר אם ההיתר מחזק את חבירו כש"כ דמתבטל הוא והרי הוא היתר ולא יחול עליו שום איסור:

עכ"פ זה נראה ברור דסברת הר"ן ז"ל לא שייכא אלא למאן דס"ל במצות ואיסורין דאין מבטלין זה את זה, אבל למ"ד דאיסורין ומצות מבטלין זה את זה על כרחך צ"ל טעמיה דדבר שיש לו מתירין עד שאתה אוכלו באיסור תאכלנו בהיתר (כפירוש רש"י ביצה ג' ע"ב ד"ה אפילו באלף):

ועפ"ז יש ליישב קצת בדרך פלפול קושית הפני יהושע בביצה (ד' ע"א ד"ה רב אשי) על הר"ן ז"ל מהא דאמר רב אשי התם בריש ביצה דכל שיש לו מתירין ספיקו אסור, ובספק לא שייך סברת הר"ן ז"ל ועל כרחך צ"ל דמשום עד שאתה אוכלו כו' הוא דמחמירין. ולפי הנ"ל יש לומר דרב אשי התם אליבא דר' יוחנן הוא דמשני התם הכי דס"ל (שם ג' ע"ב) את שדרכו למנות שנינו, ור' יוחנן משמע בפסחים (קט"ו ע"א) דס"ל דמצות מבטלות זו את זו דקאמר התם חלוקין חבירו על הלל, וכיון דמצות מבטלות זו את זו ה"ה דאיסורין מבטלין זה את זה, ואליביה ליכא למימר כסברת הר"ן ז"ל, אלא משום דעד שאתה אוכלו כו' וא"כ ה"ה בספיקא דיש להחמיר. ואפשר עוד לומר בזה דרב אשי ביבמות (פ"ב ע"א) דאמר דחטאת הוי דבר שיש לו מתירין משום דלכהן שרי הוא משום דס"ל בדבר שיש לו מתירין כטעמיה דהר"ן ז"ל, ולפ"ז כיון דאיכא עליה שם היתר לכהן לא בטיל. והש"ס דקאמר **בדוּתָא** היא (שם) הוא משום דקיי"ל כטעמא דעד שאתה אוכלו כו' וכיון דלישראל אסור מאי אהני לן דלכהן שרי. והרבה יש לפלפל בזה אך אין רצוני לצאת הרבה חוץ לדרך הפשט:

עוד יש לדקדק על הר"ן ז"ל לפמ"ש התוס' ז"ל בכמה דוכתי (יבמות פ"ב ע"א ד"ה רבי יהודה, מנחות כ"ב ע"ב ד"ה ורבי יהודה) דלר' יהודה מין במינו לא בטיל דוקא בדבר לח כמו דם הפר והשעיר אבל בדבר יבש בטל, וא"כ ה"ה לרבנן בעולין וכדומה בהשתוות ההיתר ואיסור וא"כ ביבש לישתרי אפילו דבר שיש לו מתירין

כל שעה. עכ"ל. ור"ל להנהיג שיטת ר' יהודה במחנה' היא דבכל אופן אסור בטעם, ופירשו החוס' דכשאר על ענמו בשר כוונתו היתה לאסור ענמו בו ובטעמו, וי"ל דלרבנן כשאר 'בשר זה' אין הכוונה דעכשיו הוי כחתיכה דאיסורא וממילא נאסר הטעם, אלא כוונתו היא לאסור גופו וטעמו ולא יותר. ודע שמה שהוקשה לו ממחנה', מבואר דנקט כוקנו הרי"ד, דגם במין בשאינו מינו אמרינן דדבר שיל"מ אינו בטל.

ד. ביאורו של הר"ן בדברי הרי"ף

[ג]. הר"ן כתב דהרי"ף קוון לדין דשיל"מ בכל מקום, וגם הוא ס"ל כהירושלמי, וכתב שם לחדש דשני מיני דשיל"מ יש, האחד מה שהוא אסור עכשיו ויש לו היתר לאחר זמן, ובדבר שיל"מ כזה הוא דיש חילוק בין מין במינו למין בשל"מ. ויש עוד אופן, דבר שיל"מ שיש לו היתר גם עכשיו, ודשיל"מ כזה אף בשאינו מינו לא בטל, ואסבר לה בטעמא באריכות.

ובפירוש האי' כתב דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטל לרבנן הוא משום דרבנן אזלי בתר חלוקת האיסור, והוא העיקר. ומשום הכי כל ששים באיסור כמו 'עולין' הוי מין במינו, אף על גב דבעצם הם חלוקים. ואם חלוקים באיסור אפילו אם שים בעצם הוי מין בשאינו מינו ובטל. דחילוק האיסור חשיב יותר לרבנן, וכל שחלוקים באיסור לא אזלינן בתר שיווי העצם. והיינו דוקא היכא דחלוקים לעולם באיסור, אבל כל שיש לו היתר לאחר זמן אין חילוק האיסור מצטל השווה העצם. ומשום הכי מין במינו לא בטל בדבר שיש לו מתירין. והיכא דיש לו היתר עכשיו אפילו מין בשאינו מינו לא בטל, כיון דשוין יותר בהיתר, והיינו פת שאפאה עם הל"ל, ע"כ.

← ה. בדעת הסוברים דהמעם דרשיל"מ אינו בטל הוא משום דעד שתאכלנה באיסור וכו'.

והנה לולא דברי הר"ן, הטעם דדשיל"מ לא בטל הוא משום הטעם שכתב רש"י בביצה (ג ע"ב) דהוא

חומרא דרבנן דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר כו', ומוצא ב"י (ו"ד קב, א) ובנו"כ שם, וכן היא כוונת הר"ן בפירוש הבי'. וז"ל דמאחיה טעם נחלק לפי"ז דשיל"מ בין מין במינו למין בשאינו מינו, הרי גם במין בשאינו מינו שייכת סברה זו, ומש"כ הר"ן בזה ז"ל קצת. ואמנם ראה להלן דכמה אחרונים (בנו של הל"ל, והנשמים ראש) נקטו דלפי דברי רש"י ודאי אין מקום לחלק בין מין במינו למין בשאינו מינו, וס"ל דכל החילוק בין מין במינו לא מסתברא אלא לפי טעם הר"ן. אך קשה על זה דעיקר שיטה זו, דכל הדין דדשיל"מ לא בטל הוא רק במין במינו היא דעת רוב הראשונים, ורוב הראשונים לא נקטו כסברת הר"ן.

והנראה בזה בעזה"י, דהנה כבר דנו האחרונים למ"ד טעם כעיקר דאורייתא וס"ל דאפילו כשאיכא רוב, טעם האיסור אסור, מהו הדין כשליכא טעם, וכגון שיש ששים, האם התם ג"כ צעין לדין ביטול, או דכיון דליכא טעם שוב הדרא דינא דפליטה זו אינה כלום כיון שאינו אוכל ממשו של האיסור. ועי' בתשובות חמד"ש (יג, ב) שהעיר לדברי הפרי חדש (סי' נח ס"ח) דמבואר דא"ל לדין ביטול. ואמנם כן הוא מפורש בנז"ת (ו"ד סי' נד) ע"ש. ואם ננקוט כן א"כ א"ש בפשיטות החילוק הנ"ל, דכל הך סברה דעד שתאכלנה כו' לא שייך אלא היכא דצעינן לדין ביטול, אבל היכא דלא צריך לדין ביטול לא שייך הך טעם כלל כמוכח.

אמנם דעת רוב האחרונים אינו כן, אלא דגם צ"ל צעין לדין ביטול, וכן נקט בחי' רח"ה (פי"ג מהל' תרומות) בפשיטות, עי' מה שהארכנו בזה בס"ד בפרי חיים עמ"ס חולין (נח ע"א), ומעתה הק"ל. עוד יש להעיר דמחנה' איירי גם ביין אסור שנפל לבשר, דלא הוי פליטה אלא גוף האיסור, וז"ע. עוד יש להעיר דמפשטות הראשונים משמע דאפילו בממשא ממש אמרינן הך כלל, דכל דאינו נותן טעם ליכא כלל דדשיל"מ, וכנה"ג לכאורה ודאי צעין לדין ביטול.

וראיתי בתשובות הגרע"א (סי' קפט; סי' רט) שכתב לפרש וז"ל, 'וטעמו רק משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. וזה רק במין במינו, אבל לא בשאינו מינו

ב. ואעתיק לשון הגרע"א בתמצית דברי הר"ן, 'דהא דדבר שיל"מ לא בטל, היסוד דרבנן דס"ל גבי דם הפר ודם השעיר דעולין אין מבטלין זה את זה. והיינו דב' מיני היתר לא מבטלים זה"ז, ולזה בדבר שיהיה לו היתר למחר מקרי קצת היתר בהיתר. אלא כיון דלא היתר גמור הוא, בעי ג"כ שיהיה מב"מ בעצם, מש"ה במין בשל"מ בטל. אבל ביש לו היתר מיד כההיא בינייתא דאטוי בהדא בשרא, דיכול לאכלו עם בשר, וכן בההיא דמים ומלח דיכולים להולין במקום דשניהם יכולים לילך, הוי ממש היתר גמור בהיתר ולא בטל. עיין שם. עכ"ל.

ג. הרמב"ן בסוגיין; הרא"ש (תשובה, כלל ב אות א; תוס' הרא"ש בסוגיין ובב"מ נג ע"ב); התוס' (לקמן נח ע"א ד"ה לא; ביצה לח ע"א ד"ה ולבטל; רמב"ם וראב"ד ופטר"ו מהל' מאב"א הל' יב).

דמקרי על שם האחר. עכ"ל. וכעין זה כתב בחוס' הרא"ש (ב"מ נג ע"א) וז"ל, 'כיון שנחערב שלא במינו וליכא נוחן טעם אין שמו עליו וצטל אף על פי שיש לו מחירין. עכ"ל. והדבר ז"ב.

ועי' בט"ז (סי' קא ס"ק יז) ובש"ך (סי' קב סק"ד) שהביאו מהמור"ק חטאת (כלל מ אות ו), דהא דדשיל"מ לא בטיל אין הטעם מחמת חומר האיסור עצמו אלא מפני שיהיה לו היחור אח"כ, לא רצו חכמים שיתצטל, ובשנחערב באינו מינו לא יקרא ההיחור על הדבר האסור אלא על הדבר שנחערב בו, והרי הוא כמי שאין לו מחירין, ע"כ. וזהו"ל לא ניח"ל כ"כ בסברא זו וכח דיותר היה נראה לפרש החילוק בין

מב"מ למין בשאינו מינו עפ"י דהר"ן, ראה להלן. ואולי יש לפרש בכוונתם, דיסוד הטעם דעד שתאכלנה כו' הוא משום דהוי ענין דמראית העין, וצ"ג ליכא שום מראית העין. שוב שמעתי שכ"כ בספר כדי השולחן צביאור דבריהם.

ע"ע בקר"א בסוגיין שפירש כע"ז וז"ל, 'וצעיקר הדבר מה שהחמירו חכמים במין במינו יותר ממין בשאינו מינו, נראה משום דכל בשאינו מינו ואין בו נוחן טעם הרי הוא כמאן דליתיה, כיון שאינו נרגש כלל, ולא החמירו בה חכמים, לא בדבר שיש לו מחירין, ולא בתרומה לענין אחד ומאה. ודוקא במינו הוא שהחמירו כיון שנגרש הטעם, כיון שנחערב במינו. עכ"ל.

ענף ב'

ו. בתמיהת האחרונים על דברי הר"ן ובמה יישובים בזה

הנה ידועה תמיהת הפנ"י (ביצה ד ע"א) והגרע"א (תשובה סי' קפט) על שיטת הרי"ף מסוגיא ערוכה בביצה (שם), דאמר רב אשי דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא בדבר שיש לו מחירין, דכל דבר שיש לו מחירין אפילו דרבנן לא בטיל. הרי שדימה דכמו דדבר שיש לו מחירין אפילו באלף לא בטל כמו"כ לא אמרינן ספק דרבנן לקולא בדבר שיש לו מחירין. והקשה הפנ"י, בשלמא אי נימא דטעם דדשיל"מ אינו בטל הוא מהטעם שכתב רש"י (ביצה ג ע"ב) דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיחור, א"כ י"ל דמה"ט גופא אמרינן ספק דרבנן לחומרא. אף למש"כ הר"ן הג"ל דטעמא דדבר שיש לו מחירין לא בטיל משום דהו"ל מין במינו, כיון שכולן סופן להיות מותרין וצ"ג אפילו רבנן דר"י מודו דלא בטיל, דדמי לגמרי לדם הפר ודם השעיר, א"כ לא שייך האי טעמא אלא לענין חערובות במשהו, משא"כ לענין ספיקא דלא שייך ה"ט אם כן למה נחמיר בדבר שיש לו מחירין דרבנן, וצ"ע ליישב. ומכאן קושיא זו דחה הגרע"א דברי הר"ן, ראה להלן, אמנם מצינו באחרונים כמה יישובים לקושיא זו:

בטיל, דאמאי הוצרך להוסיף זה דאפילו דרבנן לא בטיל. וביאר שם הג"ח וז"ל, 'והיה מקום לומר דלפי סברת הר"ן (נדריס נג ע"א) דהא דדבר שיש לו מחירין לא בטיל היינו מטעמיה דר' יהודה דמין במינו לא בטיל, א"כ זה שייך באיסור חורה אבל באיסור דרבנן מודה ר' יהודה גופיה שבטיל כמבואר בחוס' (חולין ט ע"ב ד"ה שאני), ואם אמרינן דדשיל"מ אפילו דרבנן לא בטיל על כרחך אינו מטעמא דהר"ן, וצריך לומר הטעם עד שיאכלנו באיסור יאכלנו למחר בהיחור, וטעם זה שייך ג"כ בספיקו עד שיאכלנו היום בספק איסור יאכלנו למחר בהיחור, וזהו כוונת רב אשי בדשיל"מ אפילו דרבנן לא בטיל וממילא דהה"ד ספיקו אסור. עכ"ל.

ובצינו כמה פירושים איפה נשנית מחלוקת זו בגדר הדין דדשיל"מ:

[א]. כלל"ח שם מובא מבנו הג"ר שמואל ז"ל שפירש, דנחלקו שם אם בספק דרבנן מחמירין בדבר שיש לו מחירין. ואמנם במנחות (סח ע"ב) מבואר דלכמה אמוראים לא אמרינן דספק דרבנן לחומרא בדשיל"מ, וי"ל דנחלקו בהג"ל, דרק רב אשי ס"ל דהטעם דדשיל"מ לא בטל הוא משום דאמרינן עד שתאכלנה באיסור כו' ומשו"ה דימה זה לספק דרבנן, אף שאר האמוראים ס"ל כטעם הר"ן.

ובתב שם [הג"ר שמואל ז"ל] דמעשה יש ליישב דברי הרי"ף, דבאמת היה נראה דלפי טעמו של רש"י דהא דמין במינו לא בטל הוא משום דעד שתאכלנה כו', גם באינו מינו לא בטל, א"כ י"ל דהרי"ף ס"ל גם הוא כטעם זה, ולכן קוצר דדבר שיל"מ אינו בטל אפילו במין

[א] כמה אחרונים כתבו דגם להר"ן לאו כו"ע סברי הכי אלא הוא תלוי במחלוקת אמוראים, וי"ל דרב אשי בביצה ס"ל דהטעם דדשיל"מ אינו בטל הוא משום עד שתאכלנה כו', ולכן שפיר דימה זה לספק דרבנן. ויש להוסיף על זה דבר נחמד שכתב הג"ח שם, דבאמת תמוה קצת מה שאמר רב אשי דכל דשיל"מ אפילו דרבנן לא

[illegible]

רואין אותן בא"י הן פרודות. אם אין כן מזה פומין של הימר שיהא
 זמן כדי להעלות פי האסור בחדש ומזה רואין בלילי לטירות על כל
 הפומין פרודות מעל הפומין ומעורבת בשל שוליס ומנאלו מולס
 בספק הדמוע ומנערטות התחתונות להעלות אח לטירא שכל הפס
 דואיל ורומת פירות דרשמן מעקליס
 כהעלאתם: ור' יהושע אומר אם יש
 שם מאה פומין. של הימר לבד פומין
 של אסור מעלין אותן בחדש ומזה
 ואם לא הפומין אסורין ואין השוליס
 משעילן לבטלם הפומין רואין ואין
 בספק הדמוע: רבי יהודה אומר.

מאה פומין של הימר שהיא
רואין כאילו ליטרות של כל
שכל שולים וממלאו סולם
נלות את ליטרא שכל הפה

נימא קסבר רב קדושה אחת. חת מ
הן אלף הטעם היו מנו ד
יוס שבת הוא אמקאלי לכולי יומא די
משום יוס שהוא לשעבר דקוקא להא
דמאלי

דשבת
בסוכה
אסמין
של חג
יוס שבת
דאמקא

אומר¹⁶ רואין את העליונות כאילו הן פרודות
והתחתונות מעלות את העליונות ר' יהושע
אומר "אם יש שם מאה פומין יעלו ואם לאו
הפומין אסרין והשולים מותרין ר' יהודה
אומר ר' אליעזר אומר אם יש שם מאה
פומין יעלו ואם לאו הפומין יעלו והשולים

ד.ן. וימנה לימא דקסבר שמי קדושות
מגו לחתקאזא לבין השמשות דשמא
ומא דיוס שמי וי"ל דלא אמרינן מגו
להבא לאמרינן הכי כגון בין השמשות
ידחילת יום טוב וזו בין השמשות
דשבת שמא שבת הוא וימנה דהא
בסוכה (דף י.) אמרינן נוי סוכה
אקריג עז מונאז יום טוב האחרון
של סב שדא יום תשיעי שהוא ספק
יום שמיני ועל כרחיך טעמא דמא
לחאקאזא בין השמשות דשמי יום

גמ' אמר אב"י כגון
שלקחה פתם. ע'
חולין דף יד ע"א חוס'
ד"ה גממא לר"י:

א השתא משמע דבטל
 ליעיל גבי תלתן קאמ'
 "מ כל שדרכו למנות
 לרשב"ל צ"ל הא ידידיה
 הא דרביה. תוס' שניס
 (גליון:) **ח** כפי הנהגה
 צריך לנהיג לבד **פ**
 של איסור מעלין אותה
 יכיר, ועיין רש"י:
א צ"ל לבטל עם הפומין
 בדפדף (תמר): **ז**
א **ט** ס"א גמ את
 הדין: רש"י (גליון):

אִי אֶלֶּם אֶת שְׂרָבוֹ
לִימְנוּת. מִיּוֹד מִנִּין
חֹל לֵאמֹר כִּגוֹן חֶלְבִן
אֶחָד לְדֶרֶךְ הָעֵשׂוִי לִיתֵן
לְמִלֻּחַ אֲלֵם שְׂמִנֹה
לְפָעִים עֵל אֲחִי לֵא
עֲבֹד (חֲלוּץ ק.). שְׂרָבוֹ
מִיּוֹד לֵךְ שִׁחַן לֵךְ אֶדֶס
יִחְרֶה עֵלֶיךָ מִן הָאֵשׁ
לְקֹדֶם וְלֹא מִכֵּר בְּלֵא מִן
מִן חֲבִלִין מִן
שְׂרָבוֹן מֵאֵל שֶׁלֶךְ עֵשׂוֹ
הָעַן שׁוֹה לְפָנֶי וְכֹלֵלִי
עֵינֵיכֶם בְּחֵיבִים

והוא הדין ליום טוב ושבת: קדושה
אחת היא. הרי הן כיום אחד אחר: ארבע
ליום א' למחר ולשמי למעשר: הכנה דרבה
הכמה: עדיין היא מחזקת. כלום וכו'
לחלק למחר דרבה: אלא יצאנו. ללשון
דקיימא לן דר' יוחנן הלכה כר' יוחנן מן
קודם לשבת אבל ביומיה לא ואפילו בטל
דרשה לרבי: מיומא טבא אחריה. כלו
מורי דרשה שלו דלאמרין כביתא: ו

וַיֵּהָרֶם וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ דָּר' אֵלֶיָּהוּ. בַּעֲרוֹצוֹן בָּפ' בָּל מַעֲרָב (דף לה): דר' יהודה. דְּלֹאֵר הִכְנֵה בִּידֵי שְׂמִיט מִתְּחִלָּה מִיּוֹם טוֹב לִשְׁמֵחַ דְּקַעְרוּתָא שְׂמֵחַ הָיָה בֹּה כֶּסֶם שֶׁנִּחְלָקוּ לְבִי מִיּוֹם: אוּשְׁפִּיכְנֵיהּ. עַל הַיִּמָּה: מִיּוֹמָא: הַאֲדֵרֵנָּה מִי אֲסִירֵי בְּטָלוּלִים צוּ בְּיוֹם אִלּוּ: מָאִי דַּעֲתִיק. דְּלִשְׁפִּטָּה וַיִּסְבֹּר בְּטָלוּלִים אֲסִירֵי דְּאִפִּילוּ ר' וַיִּזְכֵּן לָהּ שְׂרִי לְגַלְלוֹת הַיּוֹם אִלְלָה לְגָלוּל: וְהַתְּנִיא. סִייעָמָה: דְּרַב אָא מוֹקִי אֲמוּרָא עֲלֵיהּ. לֹא הִיה מִיּוֹמָא מִשְׁעֶשְׂה הַיּוֹם יוֹם טוֹב דְּהֵיִינוּ לֵאחָר קַעְרוּתָה עַד מַחֲר: מִשְׁפִּי וְשׁוֹבֵר אֲקוֹר לְהוֹרוֹת דְּכַמְבִּיז יוֹן וְשׁוֹכֵר אֵל תַּשַּׁח (ויקרא י) וְכַמְבִּיז לֵי

[illegible]

עד ד' יהושע אמר אפילו
 יש שם ג' מאות לא יעלו
 ש"מ כיון דלא בטלי ברוב
 רבנן הוא ואחזקתו עדי
 ויעלו אמר ד' יהושע אפי'
 יש שם ג' מאות פומין לא
 יעלו ודסבר ד' יהושע
 אפילו מדרבנן לא בטלי
 וכן ביצת טורפה. דרשה
 בעיגול ואינו יודע
 באיזה עיגול דרשה.
 אזהרה דא פסא בספק
 ספקא ולפיכך קתני דברי
 הכל יעלו: ירושלמי אכל
 חבן וצריך להחיות בכל
 עיגול ג' לטרין ועוד
 קציעות כדי לבטל בכל

של חולין. ועוד אמרו
במס' תלמוד א"י כמס'
תובות דא ר' מאיר
משום ר' יהושע אפילו
היו שם ג' מנות פומין לא
תעלה הדא אמרה פומין
שעאום כדן אמר שדרכו
להיטיב הדא מסיתע לך
יחנן [ידן] אמר תניין ארן
הוא דמסייע למיד דברי
ר' מאיר כל הדיברים
מדקדש סתייע למיד
לדעת אפילו חזק במאה
אמר. ובא ר' אשי
ופיקו פירוק אחי
לגורון סמו י"ט ט

דמוקמינן לברייתא בשאר יו"ט א"כ הדרא קושיא לדוכתא, ויש ליישב רצ"ע ועיין לקמן בסוף הסוגיא:

בתוספות כד"ה ואחרות באחרות כו' ועוד אומר רבי יצחק ב"ר ברוך דגרס ליה שפיר והכי פירושו שנתערב גם האיסור דסד"א הואיל ואיכא כעין תרי רובא עכ"ל. ולכאורה נראה דוחק, אלא דבאמת מצינו לפרש בפשיטות דהאיכא רבותא טובא דודאי היכא שנתערב בפעם אחד אפילו באלף שייך להחמיר שיש כאן ודאי איסור מש"ה החמירו בו חכמים דאפילו באלף לא בטיל דכיון שדבר שבמנין הוא עשאוהו חכמים כעין קבוצה דאורייתא כמבואר בפוסקים, משא"כ היכא שנתערבו תחלה אפילו חד בתרי דמדאורייתא בטיל ומותר לאכול שלשתן א"כ הו"ל כאילו נסתלק האיסור לגמרי וכמאן דליתא דמי וא"כ אפילו נתערבה אח"כ כולם כאחד לבין אחרים ס"ד אמינא דשרי כיון שאין כאן תערובת של איסור דאורייתא כלל אחר שכבר חזר להיתר, כן נראה לי נכון ודו"ק היטב:

דף ד ע"א

בגמרא רב אשי אמר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוא דבר שיש לו מתירין כו'. ולכאורה יש להקשות מכאן על שיטת הר"ן ז"ל בנדרים נ"ב ע"א והובא בפוסקים דטעמא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל משום דהו"ל מין במינו כיון שכולן סופן להיות מותר ובכה"ג אפילו רבנן דר"י מודו דלא בטיל דדמי לגמרי לדם הפר ודם השעיר ע"ש באריכות, א"כ לא שייך האי טעמא אלא לענין תערובות במשהו משא"כ לענין ספיקא דלא שייך ה"ט אם כן למה נחמיר בדבר שיש לו מתירין בדרבנן, רצ"ע ליישב:

שם א"ל"מא בתרנגולת העומדת לאכילה פשיטא דהיא ואמה שרי. ועיין פרש"י דכב"ש ס"ל, מיהו קשה הא ר"א אית ליה הכנה בפרק בכל מערבין [עירובין ל"ח ע"א], וי"ל דנהי דאית ליה הכנה ואוסר ביצה שנולדה ביו"ט אחר השבת מ"מ אפשר דביו"ט בעלמא לא גזרו אטו יו"ט אחר השבת. מיהו בלא"ה י"ל שאחרים סברי דטעמא דר"א בעירובין משום דאסור למיקני שביתה ולא משום הכנה, וכמ"ש התוספות שם:

בתוספות כד"ה אלא בהכנה דרבה וכו'. ותימה דהא אמרינן כל ביצה וכו' עכ"ל. קצת קשה דילמא טעמא דרבה דכיון דשייך הכנה בביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת מש"ה גזור נמי בהנך דמיתילדין אתמול בשבת לאסון ביו"ט כדאמרין לקמן [ע"ב] דגזור רבי יוחנן האי גזירה גופא גבי עצים שנשרו, אלא דהא מסיק ר"י שם דבביצה לא שייך למיגזר כן כיון דחזיא ביומיה ולא שרינן ליה עד למחר מידע ידעי וכו' וא"כ מנ"ל לתלמודא הכי דר"י לית ליה הכנה דרבה דילמא אית ליה אלא דלא משמע ליה לגזור בכה"ג אלא על כרחך פשיטא ליה לתלמודא דטעמיה דרבה לאו משום גזירה דהכנה אלא הכנה גופא שייך בנולדה בשבת לאוסרה ביו"ט וק"ל ומה שיש לדקדק על לשון מהרש"א יבואר גבי עצים שנשרו:

לכך נראה לענ"ד דהא דקאמר לרבה ניחא היינו אף בשבת יו"ט דעלמא דכיון דביו"ט אחר השבת מיהא הוי דאורייתא וספיקא אסורה א"כ ביו"ט דעלמא שגזרו חכמים על ודאי ביצה שנולדה משום הנך גזרו ג"כ בספקן משום לא פלוג, ובכה"ג מצינו בכמה דוכתי דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואפשר דאי לא הא לא קיימא הא, משא"כ להני אמוראי דלא משמע להו לגזור יו"ט דעלמא אטו יו"ט אחר השבת אלא שגזרו ביו"ט משום פירות הנושרין דהוי נמי מדרבנן א"כ מקשה שפיר, והיינו נמי דלא מוקי לה כר"א דנהי דאית ליה לר"א הכנה מ"מ לא מצינן לומר שגזור יו"ט דעלמא אטו יו"ט אחר השבת כמו שיבואר. והא דלא מוקי לה בטעמא דמוקצה היינו משום דמוקצה גופא מדרבנן, והא דקתני לקמן במשנה [כ"ד ע"א] דמצודות חיות ועופות שספקן אסור אפשר דמשמע ליה משום טעמא דהכנה לרבה, ומכ"ש דאתי שפיר טפי לשיטת רש"י שכתבתי לעיל דהכנה דרבה היינו דמוקצה דמחובר או נולד מדאורייתא הוי א"כ פשיטא דלא קשיא מידי, והא דלא מקשה שפיר נמי לר"נ היינו משום דבלא"ה איתותב דהא אקשינן עליה וליפלגו בתרומיהו ולא משני מידי, כן נראה לי ודו"ק:

בפירש"י כד"ה דספק טריפה ספק נולדה מתרנגולת טריפה כו'. ולא ניחא ליה לפרש לביצה שנולדה מתרנגולת ספק טריפה דאפשר דס"ל דבכה"ג מקרי דבר שיש לו מתירין אם תטעון התרנגולת לאחר כ"א יום ועיין בקונטרס אחרון, ומש"ה ניחא ליה לפרש בכה"ג שאין אנו יודעים אם נולדה מתרנגולת טריפה אן מכשרה. ומה שכתב רש"י ז"ל עוד בזה הדיבור דלאו ביו"ט קאי ואידי כו', לולי פירושו היה נראה לי לפרש דקאי שפיר נמי אנוולדה ביו"ט ולענין טלטול דאיירי בה רישא דברייתא דכיון שהביצה היא ספק (דאורייתא ואינה ראויה לאכילה וא"כ הו"ל מוקצה לר"י, דהא הך ברייתא ע"כ ר"י היא מדקתני אחד שבת ואחד יו"ט, כן נראה לי:

בגמרא אי הכי אימא סיפא כו' אלא כשלמא ספק יו"ט כו' הוי דבר שיש לו מתירין. לכאורה יש לתמוה כיון דהמקשה אסיק אדעתיה האי סברא דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל א"כ מאי קשיא ליה מעיקרא ספיקא דרבנן הוא ואמאי לא אסיק אדעתיה דלענין ספיקא נמי יש להחמיר מהאי טעמא גופא שיש לו מתירין כדמסיק רב אשי לקמן דמסברא ודאי יש להחמיר יותר בספק טריפה מבתערובת אחד באלף שאינו אלא חומרא דרבנן בעלמא. מיהו לפי שיטת מהרש"א שכתבתי בסמוך דהא דקאמר בשלמא לרבה היינו משום דמוקמינן לה בשבת אחר יו"ט א"כ מצינו למימר דיותר יש להחמיר בדבר שיש לו מתירין באיסור דאורייתא אפילו באחד מאלף ממה שנחמיר בספיקא דרבנן משום דבר שיש לו מתירין, משא"כ לפי מה שהוכחתי בסמוך דלרבה נמי לא הוי אלא גזירה דרבנן כיון

(* בדפו"ר ספק טריפה:

הנושרין כיון שהיו אסורין בטלטול בין השמשות שהרי היו מחוברין אף שנתלשו מ"מ כיון שגם עתה אסורים מטעם גזירה שמא יעלה ויתלוש אסורים גם בטלטול, ואף שר"ש לית ליה מוקצה לבין השמשות כמבואר בשבת דף קנ"ו ע"ב בתוספות ד"ה והאר"י וכו', היינו היכי שהותר עתה לגמרי אבל היכי שגם עתה נשאר אסור באכילה נשאר באסורו הראשון לגמרי גם בטלטול, וכיון שפירות הנושרין אסורים בטלטול גם ביצה לרב יוסף אסורה בטלטול, ועיין במה שנבאר בסמוך בדברי התוספות.

שם ואם נתערבה באלף כולן אסורות. עיין מ"ש בחידושי לפסחים [ט: בסוגיא דתשע ציבורין] והוא בחיבורי דף י"א ע"ג בד"ה ועל פי מ"ש וכו' דמטעם דבר שיש לו מתירין אין לאסור הטלטול. דבשלמא לענין אכילה שמה שיאכל היום לא יאכל למחר אמרינן עד שיאכלנו באיסור יאכלנו בהיתר אבל לענין טלטול יכול להשתמש גם היום גם מחר יעו"ש, א"כ אם מטעם דבר שיש לו מתירין אתינן עלה על כרחך הך כולן אסורות היינו אסורים באכילה אבל בטלטול מותרין. ואף למה שיבואר בדברינו ב' אין צדין דף כ"ד ע"ב [ד"ה אר"י] שאם אנו אוסרין מטעם דבר שיש לו מתירין באכילה שוב ממילא הטלטול אסור, דכל דבר האסור באכילה בשבת ויו"ט ממילא הוא מוקצה וכל מוקצה אסור בטלטול, היינו לר"י דאית ליה מוקצה אבל לר"ש דל"ל מוקצה אף שבמה שהקצוהו בידים מודה, וכן פירות שנשרו ממחומר היכי שלא ישב ומצפה ואינו מוכן לעורבים הוא מודה ואסור גם בטלטול, מכל מקום אם נתערבו ברוב אף שלענין אכילה אין להם ביטול מטעם דבר שיש לו מתירין, אבל לענין טלטול מותרים שהתערובת לא דחה בידים. וא"כ אם ברייתא זו היא ר"י אז הפירוש כולן אסורות אף בטלטול, אבל אם הברייתא היא ר"ש אז אסורות היינו באכילה ולא בטלטול.

שם ספיקא דרבנן היא וכל ספיקא דרבנן לקולא. לפי הנראה ל"ק ליה רק ממציעתא דהיינו וספיקא אסורה, אבל מסיפא דנתערבה באלף וכו' לא הוה קשיא ליה אף שאינה אסורה רק מדרבנן, א"כ המקשה אסיק אדעתא דדבר שיש לו מתירין אפי' בדרבנן לא בטיל, מדלא קאמר אלא לרב יוסף ור' יצחק גזירה דרבנן היא אמאי ספיקא אסורה ואמאי נתערבה אסור שמע מינה כמ"ש. ולפ"ו צריך טעם למה לענין ביטול ברוב הוה נחא ליה דגם בדרבנן לא מהני בדבר שיש לו מתירין, ולענין ספיקא הוה קשיא ליה ולא הוה נחא ליה להחמיר מטעם דבר שיש לו מתירין וכדמסיק רב אשי. ונראה דהמקשה היה סבור טעם דבר שיש לו מתירין הוא כמ"ש הר"ן בנדרים דף נ"ב ע"א דאף רבנן דפליגי על ר' יהודה וסברי דמין במינו בטיל היינו דלא מחשב מין במינו כיון שזה איסור וזה היתר, ולכן בדבר שיש לו מתירין שאף האיסור אינו אסור לחלוטין מקרי ממש מין במינו וגם רבנן מודו. והנה טעם זה יועיל לענין ביטול אבל אינו ענין לאסור ספיקא דרבנן. ועיין בפנ"י כאן שתמה באמת על הר"ן בזה. וזה היה דעת המקשן שהיה סובר להחמיר בתערובת יותר מספק, אבל רב אשי סובר שטעם חומר דבר שיש לו מתירין הוא מטעם שכתב רש"י כאן [ד"ה אפי' באלף] שעד שיאכלנו באיסור ע"י ביטול יאכלנו בהיתר גמור, וזה שייך גם לענין ספק שעד שיאכלנו בספק איסור יאכלנו בהיתר ברור.

שם א"ל סיפא אתאן וכו'. לא ידעתי לכין לשון אמר ליה מי הוא האומר ולמי אמר הלא הקושיא היא מסתם

הני תרתי משום דליכא למגזר וכו' דאיכא למגזר משום פירות הנושרין ומשום משקין שזבו וכו'. נלע"ד דלאוקימתא דרבינא בר עולא דמוקי לה במוקצה ג"כ ניחא דעכ"פ מוקצה חמיר יותר מגזירת פירות או משקין. ותדע דבסמוך דפריך מברייתא דספיקא אסורה לרב יוסף ור' יצחק ולא פריך לר"נ כתבו התוס' ישנים דמוקצה היא כעין דאורייתא, וא"כ שפיר צריכא דאפי' במה דחמיר כעין דאורייתא ג"כ אמרינן שתי קדושות הן.

ור' יהודה לטעמיה דאית ליה מוקצה, הא דאמר דר"י לטעמיה והרי גם חכמים אסרי ואדרכא אסרי אפילו בשני. נראה דחכמים אפשר לאו משום מוקצה אסרי דאולי במוקצה כר"ש [ס"ל], אבל משום משקין שזבו אסרי להביצה דאינהו לא סבירא להו דכל אוכלא אוכלא דאפרת הוא. **שם אין מטלטלין אותה וכו'.** לפי מה שמשמע בדברי התוס' בשבת דף מ"ה ע"ב בד"ה דאית ביה ביצה דמשום משקין שזבו אין לאסור בטלטול, ומינה דהה"ד משום פירות הנושרין ג"כ אין לאסור הטלטול דמאי שנא דזה וזה מחמת גזירה אסורים. ולפי"ז קשה למה הוצרך כאן לאתובי לרב יוסף ור' יצחק מסיפא דספיקא אסורה הוה ליה לאותבי מרישא דלירידהו למה אין מטלטלין אותה, ולא עוד דמה משני סיפא אתאן לספק טרפה והרי אכתי קשה מרישא. והנלע"ד שזה שכתבו התוס' שם במס' שבת דמשום משקין שזבו אין הטלטול אסור זהו למאן דלית ליה מוקצה. אבל לר"י דאית ליה מוקצה שוב ממילא כל דבר שאסור באכילה ממילא מוקצה הוא דלא חזי ביומו וכיון שהוא מוקצה ממילא אסור בטלטול, וכן מורה לשון התוס' שם שכתבו דמש"ה לא הוה אסר ר"ש לטלטלה אלא לאכילה.

ואמנם גם לר"י אני מסתפק במשקין שזבו אם אסורים בטלטול, שהרי בין השמשות היו מוכנים שהרי הפירות עצמם מוכנים הם ועכשיו שזבו מהם המשקין אף שהמשקין אסורים מטעם שמא יסחוט מ"מ אין מוקצה לחצי שבת. אלא שזה טענות היא דעד כאן לא פלפלו לקמן דף כ"ו ע"ב אם יש מוקצה לחצי שבת אלא היכי דהדר אחזו, אבל קודם שאחזו ודאי מוקצים שם אפילו אידחו באמצע יום השבת, ומעתה כיון דלר"י ודאי אסורה לטלטל לכך לא קשיא מרישא, דאף אי הוה מוקמינן הך ברייתא בעומדת לאכילה אפ"ה כיון שעכ"פ הביצה אסורה אי מטעם פירות הנושרין אי מטעם משקין שזבו ממילא היא מוקצה לכן אין מטלטלין אותה. ואפילו לרבינא וכן רבינא בר עולא דלא משני איפוך ולדבריהם ר' יהודה סובר כל לאוכלין אוכלא דאפרת הוא, ואם כן לר' יצחק אי הך ברייתא ר' יהודה היא אם כן למה אסורה הביצה כלל הרי לא שייך בביצה גזירת משקין שזבו. נראה דאף דבמוקצה סברה הך ברייתא כר"י מ"מ בההיא דאין סוחטין כחכמים סברה דמשקין שזבו אפי' מפירות העומדים לאכילה אסורין.

אלא דלפי מה שבארנו בעמוד הקודם בסוגיית הגמרא בד"ה אלא רב יוסף וכו', דלשטת מהרש"ל בתוס' ד"ה שמא יעלה וכו' לא גזרו על פירות הנושרין לר' יהודה כלל, אם כן קשה לרב יוסף למה אסור לטלטל הביצה ממ"נ מני הך ברייתא אי רבי יהודה הרי היא מותרת אפילו באכילה ואי ר"ש למה אסורה בטלטול. ולכן נראה דעד כאן לא כתבו התוס' שם דלר"ש לא הוה אסור הטלטול אלא לטעם משקין שזבו, דהמשקין בעצמם ראויים לטלטל דלאו מוקצה כגרוגרת וצמקין נינהו שהרי היו ראויים קודם שזבו, אבל לטעם פירות

מסכת ביצה

ביצה

במינו, היינו משום דבכל תקנות וגזירות חכמים צריך שני דברים, א) איזה טעם היה להם לתקן ולגזור ב) אפילו אם יש טעם שצריך לגזור, אבל כלל גדול, מילתא דליכא דכותא בדאורייתא לא מתקני רבנן, ולעולם הן מסמיכין גזרותיהן לאיזה דין דאורייתא, וה"נ בדשיל"מ סמכו גזירתן להא דמין במינו לא בטל, ומה"ט מפלגינן בדשיל"מ בין מינו לשאינו מינו, ועיין בתוס' יבמות ק"ח ד"ה דילמא אזיל ומשבש, שדבריהם מתפרשין לפי הכלל הזה.

ה) מאי לאטווינהו האידנא וניכלינהו למחר. וקשה, כיון דהיום אסורין א"כ ליכא שריותא דהואיל, דלא חזי לאורחין, וממילא אין צרכי שבת נעשין ביו"ט. ואפשר דס"ל כרב חסדא, דצרכי שבת נעשין ביו"ט, ומה שהשיב לו דאסורין בטילטול, קשה, כיון דאי לאו איסור טילטול היתה המלאכה מותרת, א"כ מאי אולמא דאיסור טילטול יותר מאיסור מלאכה, דמותר משום אוכל גפש דשבת, ע"י עירוב תבשילין, ה"נ לישתרי איסור טילטול מוקצה מה"ט, וצ"ע.

ו) שם. תוס' ד"ה גימא וכו' דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, והיינו משום דהא דאסור בתחלת יום שבת, אינו אלא מפני הספק אצלנו, אבל קמי שמיא גליא דבאמת הוא מותר, ולקמן ל"א בית שנפחת נוטל ממקום הפחת, ופירש"י משום דליכא אלא איסורא דרבנן לפוחתו אבל אם היה אסור מדאורייתא לפוחתו הוי מוקצה. אף שהוא דבר היתר, מ"מ, כיון שמונח במקום שאינו יכול ליטלו הוא מוקצה, והטעם צ"ל משום דמ"מ אסח דעתיה מיניה כיון דבפועל אינו יכול ליטלו, (וצ"ע, דאפילו אין הפתחה אסורה אלא מדרבנן, שייך טעמא דהיסת הדעת) וא"כ בבין השמשות מה בכך דקמי שמיא גליא שהוא היתר, מ"מ, אין יכול לאוכלו משום ספיקא דאורייתא. ועוד קשה, דלקמן כ"ז גמרו בידי אדם לא קמיבעי לן, והיינו משום דיודע שלאחר ביה"ש יהא ראוי, לא אסח דעתיה מיניה, אף שעכשיו אינו ראוי,

א) דף ב': בהכנה דרבה, פירש"י דבנולדה באחד בשבת לית לן למיסר, דסעודת חול לא בעיא הכנה. וקשה דבגמ' פסחים מ"ו מבואר, דמוקצה אסור לרבה משום מלאכה, ומאי מלאכה שייך באחד בשבת. וצ"ל דאיסור הכנה הוא מאיסורי אכילה, דמוכן אוכל שאינו מוכן לא תאכל, רק דזה לא הוי אלא איסור עשה, והא דלוקה הוא משום ל"ת דמלאכה, ומה"ט שייך במוקצה פסולא דממשקה ישראל, משום דהוא מאיסורי אכילה.

ב) דף ג'. ביצה אוכלא וכו' לאפוקי משקין דלאו אוכלא. מכאן משמע, דביצה צריכה הכשר לקבל טומאה ולא הויא בכלל משקין, וכן ג"מ, לענין חולה ביוהכ"פ שצריך לאכול ביצה פחות פחות מכשיעור, הוא בכדי אכילת פרס, ולא בכדי שתית רביעית בשיעור משקין, ובתוס' חולין ל"ז כתבו לענין עצים ולבונה, דדוקא דבר גוש הוי אוכל, וא"כ ביצה חיה שאינה דבר גוש, אמאי הויא אוכלא.

ג) שם ע"ב. וספיקא אסורה. היינו, ספק נולדה בחול או ביו"ט, ופריך, דלישתרי משום דהוי ספיקא דרבנן, וקשה, דבכה"ג איכא חזקת הגוף שנולדה ביו"ט ולא בחול, ובמקום חזקה יש אוסרין בספיקא דרבנן, ואפילו להמתירין יקשה דהא פליגי בזה תנאי, עירובין ל"ו, וא"כ דילמא ברייתא אתיא כמאן דאסר.

ד) דף ד'. רב אשי אמר משום דבר שיש לו מתירין, והיינו דכמו דדשיל"מ לא בטל, ה"נ ספק אסור בדרבנן. ומקשין מזה, לפירוש הר"ן נדרים נ"ב דטעמא דדשיל"מ משום מין במינו, וא"כ זה לא שייך כלל לספיקא דרבנן, וי"ל דהא ע"כ גם לפירוש הר"ן דשיל"מ מדאורייתא לא הוי מין במינו, דהא מדאורייתא גם דשיל"מ בטל ברוב, ב"מ נ"ג, וא"כ אכתי תיקשי, איזה טעם היה לחכמים להחמיר ולומר, דלא בטל מדרבנן, ע"כ צ"ל, משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, והא דצריך הר"ן לטעמא דמין

דם השעיר, והיינו טעמו דר' יהודה דמינו במינו לא בטל דכל דבר הדומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו, ורבנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין במינו דהיתר ואיסור אינן דומה זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי שאין ראוי לילך אחר דמיונם בעצם אלא אחר חילוקם באיסור והיתר וכו', ומשום הכי אמרינן דבשיל"מ אינו בטל לפי שאין האיסור חלוק מן ההיתר לגמרי שהרי אף זה סופו להיות היתר כמוהו ובוה גם לרבנן הוה מין במינו ואינו בטל עכ"ל הר"ן. ומעתה אני אומר דפלוגתא של הרמב"ם והמרדכי אי חמץ הוא דבשיל"מ תליא בהנך טעמים של רש"י ור"ן ז"ל, דלטעמא של רש"י הוה חמץ דבשיל"מ ואף שחזור לאיסורו לשנה הבאה סוף סוף שייך ביה עד שתאכלנו ע"י ביטול ימתין עד לאחר פסח ויאכל בלי ביטול. אמנם לטעמא של הר"ן ז"ל שפיר יש לומר כדעת המרדכי דחמץ לא הוה דשיל"מ דלא שייך ביה לומר דהוה מינו במינו הואיל וניתר לאחר פסח, דסוף סוף יחזור לאיסורו לשנה הבאה, וכיון שאין התירו מתקיים לעולם אינו דומה לשאר דבר המותר אשר התירו מתקיים והוה אינו מינו בדמיון כסברת הר"ן. היוצא מזה דלטעמא דרש"י מוכח כדעת הרמב"ם דחמץ הוה דבשיל"מ, ולטעמא של הר"ן מוכח כדעת המרדכי דחמץ לא הוה דבשיל"מ.

והנה עוד נפקותא הוא בין טעמא דרש"י לטעמא דר"ן ז"ל, דלפי טעם של רש"י דין דבשיל"מ שייך גם כן בתערובת (מינו) [מין] בשאינו מינו דעד שתאכלנו ע"י ביטול ימתין עד למחר ויאכל בלי ביטול. אבל לטעמא של הר"ן לא שייך דין דבשיל"מ באינו מינו דאף שנקראים שניהם היתר מ"מ מצד עצמותן לא הוה מינו, וכן פסקינן (בש"ע סימן ק"ב ס"א) דבשיל"מ לא בטל דוקא אם נחערב במינו אבל בשאינו מינו גם דבשיל"מ בטל. והנה רב אשי על כרחך סובר כטעמא של רש"י דהואיל ורב אשי מתיר לעולם ספק י"ט ספק חול והוה דבשיל"מ ואפי' בדרבנן לא בטל, ולכאורה מאי ענין ביטול לענין ספק, ואמת רש"י מיישב זה ומפרש בד"ה אפי' בדרבנן כגון ביצה דגזירות פירות הנושרין היא ולא בטלי תערובתם, וכי היכא דבבטולא מחמירין מהאי טעמא בספיקא נמי מחמירין מהאי טעמא עכ"ל, ורצונו לומר דכי היכא דבבטול אמרינן לא בטל משום דבשיל"מ מטעמא דעד שתאכלנו ע"י ביטול ימתין ויאכל בלי ביטול, כמו כן אמרינן בספיקא דבשיל"מ עד שתאכלנו היום בספק איסור ימתין ויאכל בלי שום ספק בהיתר גמור. וכל זה אי אמרינן טעמא של רש"י, אבל אי אמרינן טעמו של הר"ן משום דהוה מין במינו לא שייך כלל דין דבשיל"מ בספק איסור שאינו מחמת תערובת, דמה ענין מין במינו הא לא מטעם ביטול אייתנין עלה אלא מטעם ספק איסורא, הרי מוכח דרב אשי על כרחך סובר כטעמא של רש"י דבשיל"מ לא בטל מטעם דעד שתאכלנו באיסור יאכלנו בהיתר וזה שייך גם בתערובת כנ"ל, ועיין בפני יהושע שהניח זה בצ"ע. ולפי' מתורץ נמי קושית התוס' לקמן דף ל"ט [ע"א ד"ה משום] רב אשי דמתיר דמים ומלח לא בטלה גבי עיסה משום דהוה דשיל"מ ואף דהוה בשאינו מינו, ולפי דרכנו באמת לרב אשי ליכא לחלק בין מינו לשאינו מינו כנ"ל.

אמנם רב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע על כרחך פליגי בזה על רב אשי, דאיתא במנחות דף ס"ח ע"ב דר"פ ור"ה בריה דר"י אכלו חדש באורתא דשיתסר נגהי שבסר קא סברי חדש בחוץ לארץ מדרבנן ולספיקא לא חיישינן. והפרי חדש כסימן ק"ב [ס"א] מביא בשם המרדכי ריש ביצה [ס']

הברייתא, הרי מפורש דחכמים לא פליגי רק אהך דאין לו מתירין וסברי דפירות שביעית אינן בטילין אבל בהך דבר שיש לו מתירין לא מצינו חולק.

לכן אני אומר דכבודו של הרמב"ן ז"ל במקומו, ור' יוחנן לא פליג על הך כללא דבשיל"מ, וטעמא של ר' יוחנן דסובר חמץ בזמנו בנותן טעם הוא מטעם אחר דחמץ לא מקרי דבשיל"מ הואיל וחזור לאיסורו בשנה הבאה, והוא דעת המרדכי [פסחים פ"ב ס"י תקע"ג] הובא בש"ע יו"ד ס"ס ק"ב בהג"ה. ואמנם לשיטת הרמב"ם [פס"ו ממאכלות אסורות ה"ט] דסובר דגם חמץ הוה דבשיל"מ קושיית הרמב"ן במקומה עומדת. ונראה לתרץ דלר' יוחנן לשיטתו ליכא למימר דחמץ הוה דבשיל"מ כדעת המרדכי, אבל רב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע ורב אשי ע"כ הם פליגי בזה על ר' יוחנן וסוברים דחמץ הוה דבשיל"מ, והרמב"ם פסק כוותיהו, ומתחילה נתרץ קושיית הש"ך ביו"ד ס"י ק"ב ס"ק (ד') [ז'] על המחבר דכתב יש מי שאומר שלא אמרו דבשיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבוא על כל פנים או בידו לעשות כו', וכתב הש"ך לא ידעתי למה כתב בשם יש מי שאומר שהרי הרשב"א והטור סוברים כן בלי חולק, והכי מוכח מסוגיא דביצה דמתיר דספיקא אסורה מיירי בספק טריפה ופרץ אי הכי אימא סיפא נתערבה באלף כו' אמאי דבר שאין לו מתירין הוא, ומאי פריך דלמא מיירי בביצה של ספק טריפה והוה דבשיל"מ, אלא ודאי דכל שאין המתיר עתיד לבוא בודאי לא מקרי שיל"מ ע"כ קושיית הש"ך.

ונ"ל ליישב דשפיר כתב הש"ע בשם יש מי שאומר דדבר זה תלוייה בהך פלוגתא דהרמב"ם והמרדכי אי חמץ הוה דבר שיש לו מתירין או לא. דהנה הצמח צדק [ס"י ס"ט] מקשה על הך דינא של הרשב"א שספק טריפה שנתערבו לא הוה דבשיל"מ הואיל ואין המתיר עתיד לבוא בודאי, מאי נפקא מינה יש בדין זה הא ספק טריפה שנתערב ממה נפשך מותר אם היא כשירה לא צריך כלל לביטול, ואם היא טריפה אין לו מתירין ובטל שפיר. ומתיר דשפיר יש נפקותא בהך דינא כספק טריפה שנולדה ביי"ט ואותו הביצה אסורה משום איסור ספק טריפה וגם משום איסור נולד ביי"ט, והשתא אם זה הביצה נתערבה ביי"ט באחרות בזה יש נפקותא בדינו של הרשב"א, דאי לא הוה אמרינן דינו של הרשב"א האי תערובת אסור ביי"ט דאף [ד]משום איסור טריפה מותר ממה נפשך, מכל מקום משום איסור דנולד ביי"ט הוה דבשיל"מ, אבל השתא דאמרינן דינו של הרשב"א דכל שאין המתיר עתיד לבוא בודאי לא הוה דשיל"מ גם משום איסור יו"ט מותר האי תערובות, דמאי נימא דהוה דבשיל"מ הא סוף סוף איכא גם איסור טריפה ושמא לא יהיה מותר גם אחר י"ט משום חשש טריפה דאית בו, ושפיר פסק הרשב"א דינו לענין ספק טריפה שנולד ביו"ט ונתערב [עכ"ל הצ"צ].

אבל אני אומר שדין זה תליא בסברא ובפלוגתא שבין הרמב"ם והמרדכי הנ"ל, ומתחלה נחקור בטעמא למה אמרו חכמים דבשיל"מ אינו בטל, והנה רש"י ז"ל [ג:] בד"ה באלף לא בטל כתב וז"ל אע"ג דמדאורייתא חד בתרי מתירין כדכתיב אחרי רבים להטות אחמור רבנן הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן לא יאכלנו באיסור ע"י ביטול עכ"ל. אבל הר"ן בגדרים דף נ"ב ע"א כתב טעם אחר דהואיל ור"י סובר דמין במינו לא בטיל ורבנן פליגי עליה, וא"ר יוחנן במסכת מנחות דף כ"ב [ע"א] ושניהם מקרא אחד דרשו ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל שעיר וקרא ליה

השבת מטעם ספק תורה דאולי אם לא נשחטה היתה יולדת היום נמצא שנגמרה אתמול בשבת, ובעל המאור השיג עליו שאפי' נגמרה אתמול מ"מ כיון שנמצאת בעודה בתרנגולת הרי היא כאחד מאבריה של התרנגולת. ולפי דברי בעה"מ נוכל לפרש דברי ר"ז שתאכל אגב אמה ובנמצאו בתרנגולת שחוטה מיירי וביו"ט אחר השבת ואעפ"כ מותרת אגב אמה כלומר שהיא נחשבת כאחת מאבריה. וכן ע"פ סברת הרמב"ן שהשיב על דברי רבינו אפרים וכתב שכיון שנמצא בתרנגולת לא הועילה הגמר של אתמול לכן אינה אסורה, וא"ת והלא ביו"ט יכול הוא לשחטה א"כ אפי' נולדה מה הועילה לנו הגמר של אתמול זה אינה שאלה כיון שלא שחטה ונולדה שבת הכינה לפנינו ע"ש במלחמות. וא"כ יש סברא לומר שאם אחר שנולדה הביצה שחט את אמה תחזור הביצה מאיסור להיתר, שהרי הוברר הדבר שלא הועילה הכנת השבת שהרי סוף סוף היתה נמצאת בתרנגולת אחר השחיטה, ואף אם היינו אומרים שלא תועיל ברירה ביו"ט אחר השבת שהוא איסור תורה ולא סמכין על ברירה, עכ"פ ביו"ט דעלמא תהיה מותרת אם נשחטה התרנגולת אף אחר שנולדה, וא"כ ה"י אפשר לומר שלזה כיון ר"ז שתאכל אגב אמה. ואמנם כיון שאביי לא פירש כן דברי ר"ז מכלל שאין פירוש זה מתקבל אצל חכמי התלמוד ולכן לא נאריך בזה.

שם רב אית ליה הכנה דרבה ור"י לית ליה הכנה דרבה. ויש לדקדק הרי מתחלה לא הוה קשיא ליה אלא על רב ולר' יוחנן הוה נחא וא"כ היה סבור דתרווייהו לית להו הכנה וא"כ ה"י לו לשנויי רק רב אית ליה הכנה. ונראה ע"פ מ"ש הרא"ש בסימן ז' בעגל שנולד ביו"ט ולא שייך הכא טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשוב הכנה דע"י לידה הוכנה לגדל אפרוח וכו' אבל עגל וכו', ולפי הטעם שהוכנה לגדל אפרוח א"כ ביצה מתרנגולת דספנא מארעא שאינה מגדלת אפרוח כדלקמן דף ז' ע"א א"כ הרי היא כעגל ואין בהלידה שום הכנה. ולפ"ז יש לומר דהמקשה סבר דכ"ע אית להו הכנה אלא דפלוגתייהו בביעי דספנא מארעא שאין בלידתה שום הכנה, ולפיכך היה קשה לו דמ"ט דרב שאמר נולדה בזה אסורה בזה, ובשלמא ביומה אסורה אי משום משקין שזבו אי משום פירות הנושרין ואי משום מוקצה או משום גזירה י"ט דעלמא אטו י"ט אחר השבת לכל הני אמוראי דריש מכילתין לכל מר כדאית ליה, אבל למה אסורה למחר כיון שאין כאן שום הכנה אי לאו משום דסבר קדושה אחת הן, ולכן הקשה דהרי רב אמר הלכה דשתי קדושות הן, והתוצן כשחידש לו דטעמא דרב משום הכנה א"כ ע"כ דאיירי בביעי דדיכרא והלידה היא חשובה הכנה הוצרך לחדש דר"י לית ליה הכנה, ועיין לקמן בחידושינו דף ז' ע"א.

שם כתנאי נולדה בשבת וכו' (אלמא) [נולדה] ביו"ט וכו'. נלע"ד דנקיט תרווייהו לרבנות דכחה דהיתירא ע"פ מה דאמר ר' יוחנן בסמוך דעצים שנשרו מן הדקל בשבת אסורים ביו"ט ואל תשיכני ביצה משום דגם ביומא חזי לגמעה וכו', והנה באמת ביצה לגמעה חי נחשב אכילה ע"י הדחק ולהכי שייך בישול גוי בביצה, והבעל המאור בריש מכילתין [ב. ד"ה והכינו] נתן טעם על איסור ביצה משום מוקצה ביו"ט אף לפי הכלל שלו שכל דבר שנוהג בשבת אף ביו"ט אסור, מ"מ ביצה אסורה דלא שייכא כ"כ בשבת שעיקר הנאתה ע"י בישול עיין בדבריו. ולפי"ז היה מקום לומר אף שהתירו ביצה שנולדה ביו"ט בשבת שאחריה היינו כיון שראויה ביומה ולא התירו אותה עד מחר לא אתי למשרי ביומה, אבל איפכא

סוף אתה צריך לביטול זה מטעם ספק טריפה ולא הוה היתר בהיתר כטעמא של הר"ן. הנה כל זה הוא לענין אכילה, אבל האי ברייתא לא מיירי מדין אכילה כי אם מדין טלטול כמו שמפורש בברייתא ותני אין מטלטלין אותה לא לכסות בו את הכלי ולא לסמוך בו כרעי המטה. ולענין טלטול שפיר י"ל דלא בטל דהוה דשיל"מ דהא לאחר יו"ט מותר לטלטל בלי ביטול. והשתא יש לנו אוקימתא בברייתא דספיקא אסורה מיירי בספק טריפה שנולד ביו"ט, ותני נתערכה באלף כולן אסורות בטלטול הואיל והוה דבר שיל"מ, ואתי הברייתא לאשמועינן רבותא דאף לענין אכילה הוה ביטול דלא הוה דבר שיל"מ דאין המתיר עתיד לבוא משום חשש טריפה שיש בו, מ"מ לענין איסור טלטול ביו"ט הרי דבר שיל"מ דהמתיר עתיד לבוא שיהיה מותר לטלטל אחר יו"ט.

אך ראיתי קדוש אחד מדבר באמור"ר הגאון ז"ל בספרו צ"ח במס' פסחים דף ט' ע"כ [וכן לעיל ג: ד"ה ואם נתערכה באלף ועיין שם] ברש"י ד"ה תשע ציבורין דגבי איסור הנאה כשרוצה להנות ממנו הנאה שאינו מחסרו ומאברו כגון ריח וטלטול לא שייך ביה לומר דין דשיל"מ, ואינו דומה לאכילה דגבי אכילה כיון שאכלו היום לא יאכלו למחר ושייך ביה לומר יש לו מתירין למחר דלא יוכל לאוכלו כי אם פעם אחת, אבל הנאת טלטול וריח דכל יומא ויומא חזי ליה לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין הואיל והוא מפסיד טלטול של היום. והרי דבר זה דומה למה דפסקין בש"ע בדבר שמתקלקל ונפסד לא אמרינן ביה דשיל"מ. ולפ"ז שפיר פריך הגמ' דליכא לאוקמא הך ברייתא דאם נתערכה באלף ביום טוב ומשום איסור טלטול דגבי איסור טלטול לא שייך ב"י דין דבר שיל"מ כסברת אמור"ר הגאון ז"ל. אך י"ל דסברת אמור"ר הגאון ז"ל שייך רק לטעמא שכתב רש"י דדבר שיש לו מתירין לא בטל הוא מטעם דעד שתאכלנו היום ע"י ביטול ימתין עד למחר, אבל אי אמרינן טעמא של הר"ן דדבר שיל"מ מטעם דמין במינו דשניהם שם היתר נקרא עליהם אין מקום לסברת אמור"ר הגאון ז"ל, וא"כ לטעמא של הר"ן אין אנו צריכין לתרוצו של רב אשי לאוקמי הברייתא וספיקא אסורה בספק טריפה וסיפא שנתערכה באלף מיירי בספק טריפה שנולד ביו"ט, ואף שלענין אכילה לא הוה דבר שיש לו מתירין מ"מ לענין טלטול הוה דשיל"מ ואסור לסמוך כרעי המטה בכל התערובת. ואף שהתוס' במס' שבת דף מ"ה ע"ב כתבו דלר"י דסובר משום משקין שזבו מותר בטלטול, היינו דוקא לר"ש דל"ל מוקצה אבל הברייתא אתיא כר"י ואסור בטלטול. **ומעתה** מתורץ הכל דעל ר"י לא צריך רב אשי לתרץ, דלר"י דסובר טעמו של הר"ן בדבר שיל"מ כמו שהוכחתי לעיל א"כ בפשוט יש לאוקמי הברייתא לענין טלטול כנ"ל, אך רב אשי וסתמא דתלמודא סברי טעמא של רש"י דדבר דיש לו מתירין הוא מטעם עד שתאכלנו ע"י ביטול ימתין ויאכל בלי ביטול, א"כ ליכא לאוקמי הך ברייתא לענין טלטול כסברת אמור"ר הגאון ז"ל דגבי טלטול לא שייך דבר שיש לו מתירין, ולכך מתרץ שגם בספק איסור מצד עצמותו שייך דשיל"מ מטעם הנ"ל ודו"ק.

ע"כ דברי בן המחבר הרב מהר"ש

שם אר"ז תאכל אגב אמה ה"ד וכו'. הנה אלמלא אביי שפירש דברי ר"ז בתורת ברירה הייתי מפרש דברי ר"ז ע"פ שהביא בעל המאור [ב: ד"ה ומצאתי] בשם רבנו אפרים שאסר ביצים גמורות הנמצאים בתרנגולת שחוטה ביו"ט אחר

בתמורה י"ח ובתערובות דראוי להעלאה ע"י שנים שנים ל"ש איסור דחולין בעזרה על השחיטה וקו' הש"ס הא ראוי להעלאה לר"א וע"כ דמתניתין דריש פרקין דלא כר"א ומיושב קושיתו, וצלע"ק בדרש"י דריש מעילה בחטאות המתות דלא נהנין מדרבנן ופירש"י מוכרח שם מדהג"מ דמדייק דאין מועלין אפילו מדרבנן ע"י ש שהרי בבכורות ט"ז אמר אי מהלכתא הוא היכי דעבד איקרי ואכל איסורא איכא לאו ליכא ולפה"נ דיש בזה איסור תורה ואין נפ"מ בין לאכילה ובין הנאה דאיזה איסור יש בזה ע"כ משום איסור קדש דלא נפקע לגמרי גם בקדשים שמתו ע"י בתוס' קדושין נ"ז ובמהר"מ ובאלגזי פ"ה מבכורות ובמק"א הארכת בזה בכמה ראיות דגם בקדשים שמתו יש איסור הנאה וצ"ע. [השמטה, ועיין להלן סי' נ].

זה הרי עכ"פ מוכרח מדהג"מ דגיטין דהוי חולין בעזרה וצ"ל משום דחטאות המתות פקע קדושתן ודמי לחולין בעזרה וע"י בחת"ס חיו"ד סי' י"ב, וגם לשי' המפרש י"ל דבחטאת העוף שמתו בעליה דלא גמירי דלמיתה אזלא וקריבה דמי לעולה שמקריבין לאחר מיתה וכמו שאמרו בריש זבחים דקריבים לאחר מיתה דכשרים ואינם מרצים ובכה"ג לא יצא לחולין כלל ורק בחטאת שמתו בעליה דלמיתה אזלי אמרינן דתיפוק לחולין ולזה העירני גדול א' ויקשה באמת לשי' המפרש אמאי קרי ל' חולין בעזרה כיון דהוי עולה וצ"ע.

ולפמשנ"ת אין שום איסור תורה בשחיטת חטאות המתות בעזרה רק משום חולין בעזרה ורק בהעלאה ע"ג המזבח יש בו איסור עשה כמו דילפינן

סימן יד

בענין דבר שיש לו מתירין

ובס' ברוך טעם שער התערובות ובמנחת חנוך התעוררו בנודר מן הדבר ונתערב כלו דדמי כמו נשרף כלו שאין נשאלין עליו דהא אפילו למדס"ל [שבועות דף כ"ח] דאכלה כולה נשאלין עליו משום דמחוסר קרבן ומלקות אבל בנשרף ובנתערב כלו דאין מה לתקן אין על מה לשאול, וגדולה מזו נסתפק בס' שער אפרים דבזה"ז דליכא קרבן ומלקות ל"ש סברת אמימר דאין נשאלין עליו וכיון שכן דאם נימא דנתבטל אין לו היתר כלל ומן התורה אין לו שאלה ואין לו מתירים א"כ מהכ"ת נחמיר ונאמר דהוי דשיל"מ ולא בטיל לא נחמיר ולא נאסור ולא יהי' לו מתירים והא מדאורייתא אין לו היתר כלל ומאי שייך לומר בזה עד שתאכלנו באיסור תאכלם בהיתר כיון דנתבטל ולא דמי לשארי דשיל"מ כמו חדש דניתר בודאי גם אם נתבטל משא"כ בזה דאם יתבטל אין לו היתר כלל והביאו רא"י מזה לשי' הר"ן דס"ל דדשיל"מ לא בטיל משום מין במינו ובזה י"ל דכיון דקודם התערובות הי' לו היתר ע"י שאלה חשוב מב"מ אעפ"י שעכשיו אחר התערובות אין לו היתר חשוב מב"מ ולפ"מ שהסביר הר"ן בדשיל"מ משום מב"מ דהוי מב"מ בעצם ומצד ההיתר וכ"כ בשאינו מינו בטיל כיון דאין מב"מ ממש א"כ אין זה רק בנודר ונתערב כולו אבל באיסור חדש וכיו"ב דשייך בו סברת רש"י עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וא"כ גם במין בשאינו מינו שייך סברא זו איפשר דלא בטל גם בשא"מ ואין רא"י ממשנתינו דנדרים לשארי איסורים ולהכי כתב הרמב"ם יראה לי וכללא כייל דכל דשיל"מ בטל מין בשאינו מינו, אולם לפ"ז מוקשים ד' הרמב"ם שכתב ולא יהיה זה חמור מן הטבל דהא גם תערובות טבל אין בידו לתקן

בד' הר"מ בפ"א מה' מאכ"א והראב"ד והכ"מ שם, קושית הברוך טעם והמנחת"ח בנודר ונתערב כולו וראיתם לשי' הר"ן, תמיה ע"ז מב"מ נ"ג דלא אזלינן בתר מעיקרא וישוב קו' המחברים בתמורה ט"ו, קושי' בטבל ובהקדש ומע"ש אמאי הוי דשיל"מ, הערה בד' הש"ש בדהת"ס מעילה כ"א, חלוק בין מע"ש להקדש, ישוב לשי' רש"י במע"ש והקדש דהוי דשיל"מ, ישוב על טבל דנפ"מ בלה בלה, קושי' לשי' התוס' ר"ד, מבאר הפלוגתא בירושלמי אי טבל בטל ברוב, הערה בד' המנחת"ח בלקוח שהפריש וחזר ולקחו אי נפטר וסותר ראיותיו ורא"י מב"מ ט"ו, מבאר השיטות בדיון לקוח וישוב קו' הדו"ח בשבת כ"ג, ישוב קו' השאג"א לשי' הרמב"ן בפסחים מב"מ נ"ג ומיישב ראית הכ"מ ממשנתינו דנדרים.

(א) הרמב"ם בפ"א מהל' מאכ"א הל' י"ב כתב יראה לי דאפילו דבר שיש לו מתירין אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם מותר לא יהי' זה שיש לו מתירים חמור מן הטבל שהרי איפשר לתקנו ואעפ"י שלא במינו בנו"ט בנותן טעם ואל תתמה על חנוך כו' והראב"ד כ' על זה משנה שלימה היא והכ"מ כ' מתחילה בכונת הראב"ד להא דביצה דמשני רב אשי משום דשיל"מ ותמוה דלפ"ז מביא רא"י לסתור שהרי משם מוכיח הרשב"א דגם בשאינו מינו דבר שיש לו מתירין לא בטיל ותירץ דמים ומלח לגבי עיסה הוי כמין במינו אבל רא"י אין משם והעיקר מש"כ הכ"מ להוסיף דכונתו למשנתינו דנדרים נ"ב בהנודר מן היין ונתערב אם יש בו בנותן טעם אסור וכמבואר בירושלמי הל' נדרי כו' ובאמת כן מבואר בנדרים נ"ט דקונמות הו"ל דשיל"מ משום דמצוה לאתשולי.